Anul XXII. Febr.—Martie 1932 Nr. 2—3.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

CREŞTINISMUL ÎN FAŢA ŞTIINŢEI ŞI A VIEŢII MODERNE.

Asociaţia Creştină a studenţilor din România s'a întrunit în congres la Braşov din 28 August până la 4 Septemvrie 1931, cu care ocaziune bărbaţi aleşi din sânul neamului şi a bisericii noastre au ţinut studenţimei mai multe conferinţe, în cari au expus diferite probleme, cari privesc religia noastră creştină. Intre aceşti distinşi profesori universitari cităm pe păr. Gala Galaction, Grig. Cristescu, d-nii Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Petre Sergescu, Sandu Tudor şi alţii. Subiectul primului conferenţiar a fost: „Creştinismul în faţa vieţii moderne"; dl P. Sergescu a vorbit despre „Creştinismul în faţa ştiinţei"; al treilea subiect a fost: „Creştinismul în faţa artei" de dl Sandu Tudor. Vorbea un profesor de teologie, unul de ştiinţă şi unul de estetică. Având în vedere competenţa tuturor acestor profesori universitari, precum şi actualitatea şi importanţa subiectelor şi a problemelor pe care le-au desvoltat, am regretat foarte mult că nu am putut ceti undeva un referat mai amplu, din care să putem afla cuprinsul subiectelor. Totuşi, în lipsa acestor dări de seamă am socotit de folos ca să aşternem pe hârtie câteva date, informaţiuni, şi precizări, din cari să se vadă, chiar şi numai cu aproximaţie, o icoană sufletească

a vremii noastre, un bilanţ sufletesc al epocii moderne, un raport dintre credinţă şi ştiinţă deoparte, şi dintre creştinism şi viaţa modernă de altă parte. Autorul acestor pagini nu spune nimic nou, nici dela sine nimic. Cuprinsul este împrumutat dela autorităţi şi personalităţi de mâna întâi şi din isvoare curate. Dacă au greşit aceste lumini ale omenirii, greşeşte şi autorul.

*

I. Creştinismul în faţa ştiinţei moderne. Ce este creştinismul, ştie toată lumea. El reprezintă religia Sfintei Treimi. El e religia mântuirii prin jertfa de pe cruce a Mântuitorului Hristos, Fiul lui Dumnezeu care s'a coborât din cer şi s'a întrupat din Sfântul Duh şi din Fecioara Maria. E religia doctrinei lui Isus şi a Mângăitorului, Duhul Adevărului, religia dragostei, a credinţei şi a nădejdii, a păcii, a milei, şi a tuturor faptelor bune. Creştinismul este religia suferinţii, a sfinţeniei şi a sfintelor noastre Taine; e religia minunilor lui Isus, a Naşterii, a Vieţii, a Crucii, a Invierii şi Inălţării Sale la cer; e religia divinităţii Lui. Creştinismul este religia culturii şi a civilizaţiei europene; e, în sfârşit, desăvârşirea tuturor religiilor trecute, prezente şi viitoare. Creştinismul „se înfăţişează ca doctrina metafizică şi etică cea mai severă, cea mai curată, cea mai complectă, mai presus de care raţiunea umană până astăzi nu s'a ridicat şi în cercul căreia orice activitate omenească superioară se mişcă, fără a-şi da seama de aceasta, fie ea activitate politică, ştiinţifică sau filozofică“ [Tolstoi].

Primele şcoale, primele spitale, primele universităţi au fost opera creştinismului. Acestea au fost pepinierele din cari a răsărit şi a crescut arborele falnic al ştiinţei moderne. Primii dascăli au fost călugări şi preoţi; dela ei au pornit primele cercetări ştiinţifice. Unii dintre ei au adus chiar frumoase contribuţii ştiinţei. „Virgiliu, spre pildă, un episcop din Salzburg a fost cel dintâi, care a susţinut că pământul e rotund; diaconul Gioya a descoperit

magnetismul şi compasul; călugărul Berthold Swartz a aflat praful de puşcă; iezuitul Cavalieri a constatat mai întâi că lumina solară se descompune în colori; preoţii Regio-Montanus şi Copernicus au stabilit sistemul solar; cardinalul Cuza o spusese înainte de Galilei, că pământul se învârte în jurul soarelui; călugărul Pontius a aflat metoda de a instrua surdo-muţii; iezuitul Lana a aflat calea de a învăţa pe orbi să citească; diaconul Rollet a cunoscut electricitatea din nori cu doi ani înainte de Franklin", etc.[1]

Din toate aceste informaţiuni rezultă un adevăr incontestabil. Anume: creştinismul înfiinţând primele aşezăminte de lumină în lume, a fost primul animator al cercetărilor ştiinţei, primum movens, şi factorul esenţial al progresului uman. El este părintele culturii şi al ştiinţei noastre contimporane. Superioritatea popoarelor creştine faţă de cele păgâne adevereşte până la evidenţă acest fapt. Nimenea nu poate tăgădui sau sustrage creştinismului acest merit, fără a cădea din obiectivitate şi sinceritate.

Dacă cercetăm acum raportul ştiinţei faţă de religie, ajungem la următoarele concluzii: ştiinţa are un anumit domeniu de cercetare, experimental. Câtă vreme s'a ţinut în marginile acestui tărâm, nu a ajuns în nici o contrazicere sau conflict cu religia. Marii bărbaţi de ştiinţă, geniile cari prin cercetările şi descoperirile lor, au dat direcţii nouă ştiinţei, au fost credincioşi, cum a fost de pildă, un Libieg, un Linné, un Dumas, Chevreul, Berthelot, Litré, Faraday, etc. Newton îşi descoperea capul când pronunţa numele lui Dumnezeu; Ampèr exclama: „Cât e de mare Dumnezeu, Osana, cât e de mare, ştiinţa noastră e nimica"; iar Pasteur se ruga în fiecare dimineaţă, când începea lucrările de laborator, iar când a murit, a închis ochii sărutând crucea şi mărturisind credeul.

[1] Dr. V. Suciu: Raportul dintre Religie, Ştiinţă şi Societate, p. 15.

Când ştiinţa a depăşit marginile terenului exterimental şi a început să facă incursiuni în domenii străine cercetărilor empirice şi să dea răspunsuri la problemele în faţa cărora trebuia să tacă, să le respecte, sau să se închine, conflictul a fost inevitabil. ın prezent acest conflict stă deschis şi probabil că nu se va închide până la restaurarea tuturor valorilor umane, morale şi religioase.

Cauzele cari au adus conflictul între religie şi ştiinţă, sunt cunoscute. Ştiinţa „mincinos numită astfel" [Sf. Pavel], inspirată de duhul negaţiei a început la un moment dat să tăgăduiască fiinţa şi existenţa lui Dumnezeu, a sufletului şi a nemuririi. A început să atace problema creaţiunei, originea vieţii, vaţa viitoare, divinitatea Mântuitorului, şi alte probleme în strânsă legătură cu acestea şi fără de nici o legătură cu ştiinţa. Evident că reprezentanţii religiei la aceste atacuri făţişe şi foarte puţin raţionale, dar îndrăzneţe, nu puteau să tacă. Au răspuns şi ei care cum s'a priceput, arătând fiecăruia unde îi fierbe oala, dar au răspuns mai ales bărbaţii de adevărată ştiinţă.

Pentru a ne face o idee despre terenul şi stadiul în care se află aceasta luptă, prezentăm următoarele fapte, din cari se va vedea cum este privit deoparte Mântuitorul Hristos şi de alta sufletul, în lumina ultimelor cercetări ştiinţifice. Am lăsat afară ideea de Dumnezeu, pentrucă numai nebunii afirmă că nu există Dumnezeu, iar de crezut şi dracii cred. Cred fiindcă se tem de El, sau cred pentrucă îl urăsc, dupăcum spunea încă Aristofan în Comedia Cavalerilor: „Crezi tu, Nicea, în zei? — Cred. Şi ce dovadă ai? — Dovada e, că îi urăsc!..." Cam aşa cred mulţi oameni cari luptă contra lui Dumnezeu, *tocmai* pentrucă îl urăsc, sau pentrucă să tem de El. Ne oprim deci la problema divinităţii lui Isus în faţa ştiinţei moderne.

1. In 1928 apărea la Paris o gândită şi documentată lucrare apologetică, întitulată: „Iată păstorii voştri" [Voilà vos bergers], sau „Isus în faţa ştiinţei"

(Jesus devant la Science) de Dr. Emile Vérut. În ea se împleteşte admirabil erudiţia cu inima şi ştiinţa se împacă foarte bine cu credinţa.

Un doctor după o practică medicală de 40 ani, pune din nou *problema personalităţii* Mântuitorului nostru Isus Hristos *în faţa raţionaliştilor* şi o rezolvă în lumina ultimelor cercetări şi dovezi pozitive ale ştiinţei medicale.

În *întroducere* autorul pune întrebarea: *cine a fost Isus?* A fost Dumnezeu, cum cred creştinii, sau om, cum pretind raţionaliştii? In alternativa a doua, a fost Isus un simplu drept, sau cel mai mare dintre oameni?

Voltaire pretindea că Isus a fost „un drept plăcut lui Dumnezeu", *Renan* că „între fiii oamenilor nimeni nu s'a născut mai mare decât Isus", *Jules Soury* îl considera „paralitic general", raţionaliştii moderni abatele *Loisy* şi iezuitul *Tyrrell* i-au negat chiar şi realitatea istorică, *Binet-Sanglé* l-a tratat drept „nebun religios" şi, în sfârşit *H. Barbusse* a făcut din el „promontorul comunismului".

În partea *întâi* autorul expune tezele raţionaliste amintite, le face examenul critic şi dovedeşte prin texte evangelice şi date ştiinţifice, că ele sunt antiştiinţifice şi absurde, în desacord cu mărturisirile evangeliilor canonice şi îmbibate de „rea credinţă manifestată", iar autorii lor sunt mistificatori şi batjocoritori, ignoranţi şi monomani păstori ai unei turme vrednice de plâns. Aceste teze apoi se mai lovesc de o mare piatră de poticneală: nu pot explica răspândirea creştinismului în lume. Oricine voieşte să atace problema personalităţii lui Isus, trebue să se razime pe textele autentice ale evangeliilor canonice, cari evidenţiază în mod clar, precis şi categoric divinitatea Mântuitorului Hristos. Dar precum textul evangelic nu sprijineşte teza raţionalistă, nici ştiinţa nu-i vine în ajutor, pentrucă, zice autorul: „Ştiinţa nu furnizează nici un argument raţionaliştilor".

In partea a doua autorul expune şi tâlcuieşte, faţă în faţă cu ştiinţa medicală, minunile evanghelice. Minunile lui Isus, zice el, nu sunt nici sugestiuni persuasive sau imperative, nici halucinaţii, ci sunt „realităţi", acte supraraţionale, din punct de vedere ştiinţific inexplicabile. Ele sunt „loviturile de graţie" cari strivesc tezele raţionaliste, pentrucă numai prin ele se explică şi justifică răspândirea creştinismului prin Apostoli. Vindecările şi apariţiunile lui Isus au fost lucruri imposibile unui om, prin urmare El a fost mai mult decât om.

Autorul a argumentat prin textele alese ale evangheliilor canonice şi prin dovezile pozitive ale ştiinţei medicale, că „raţiunile prin cari s'a impus creştinismul nu şi-au pierdut nimic din valoarea lor primitivă" şi că Religiunea şi Ştiinţa pot sta, fără ceartă şi fără compromis lângă olaltă în acord perfect şi deplină armonie.

Deci Mântuitorul nostru Isus Hristos, pus în faţa tribunalului ştiinţei medicale contimporane, trăieşte neatins de cinismul raţionaliştilor. Eri şi astăzi şi în veci rămâne acelaş: Om desăvârşit şi Dumnezeu adevărat, precum îl ştim şi cunoaştem din viaţa şi din doctrina noastră creştină, ortodoxă.

Acest lucru nu îl spune aci un preot, ci un medic care după o practică de 40 de ani, se simte dator să apere divinitatea Mântuitorului tocmai acolo, de unde se pare că pleacă şi vestitele teorii cari o neagă şi cari sapă prăpăstii între religie şi ştiinţă. Un om de ştiinţă experimentală, medicală, singura ştiinţă care are dreptul să se pronunţe asupra minunilor lui Isus, confirmat de altă celebritate din lumea medicilor [L. Bertrand] simte obligaţia morală şi ştiinţifică — şi nu avem numai aceste cazuri, — să arate falsitatea raţionalismului ateu şi să afirme cu îndărătnicie şi cu deplină competenţă, că „ştiinţa nu furnizează nici un argument raţionaliştilor..."

2. Trecem acum la un fapt din care să se poată observa cum este socotită noţiunea de suflet în lu-

mina ultimelor investigaţii ştiinţifice. Este sufletul, sau creerul un produs al materiei, un aspect al ei, sau e independent şi superior materiei?

In lunile trecute a ieşit de sub tipar la Râmnic-Vâlcea cartea unui prim-procuror de tribunal: I. N. Lungulescu, întitulată: „Energia Spirituală". In trei părţi autorul ne înfăţişează noţiunea de suflet în religie, filozofie şi ştiinţă şi stăruie mai ales asupra argumentelor în favoarea materialismului ştiinţific cu privire la suflet şi creer, combătându-le. Materialismul susţine că între desvoltarea inteligenţii omului sau animalului şi între desvoltarea, forma sau dimensiunile creerului, este o strânsă dependenţă; că faptele psihologice sunt un produs al creerului, şi că o leziune cerebrală aduce cu sine o alteraţiune în cugetare. Are sau nu dreptate materialismul? Autorul se pune sub scutul unei personalităţi medicale cu renume mondial şi sub rezultatele cele mai proaspete ale anatomiei, antropologiei comparate, fiziologiei şi patologiei mentale şi conclude, că inteligenţa omului nu depinde de circumvoluţiunile cerebrale sau de greutatea creerului, dovadă copiii precoci; că spiritul nu depinde de desvoltarea creerului; că materia nu creiază, gândirea; că creerul nu este un organ de creare, ci de expresie a vieţii noastre sufleteşti; că leziunile cerebrale nu suprimă viaţa sufletească, ci pun creerul în incapacitatea de a o mai exprima, — ceeace înseamnă că ştiinţa modernă „afirmă independenţa gândirii de creer, a sufletului de corp, a spiritului de materie... Creer şi gândire, corp şi suflet, materie şi spirit sunt realităţi diferite în natură şi independente în existenţă". — Iată deci în aceste vremi de materialism practic şi brutal o apologie ştiinţifică a sufletului, a dualismului nostru psiho-fizic, aşa pe cum îl proclamă şi religia noastră creştină. Ceeace o ştiinţă perimată neagă, ştiinţa adevărată afirmă şi susţine cu toată tăria şi obiectivitatea.

3. Nu de mult a murit un savant al neamului românesc: Doctorul Nicolae Paulescu. Acest pro-

fesor de fiziologie, bărbat cu desăvârşire cast şi creştin, apreciat mai mult în străinătate şi mort fără de nici un premiu sau decoraţie, toată viaţa lui a combătut ştiinţific teoria lui Darvin şi Haeckel, despre generaţia spontanee şi transformistă, şi a susţinut cu tărie existenţa şi nemurirea sufletului cu ajutorul ştiinţei. „Nu cred în Dumnezeu" trebue să zică omul de ştiinţă, ci „ştiu că Dumnezeu există", spune el în cartea despre „Noţiunile sufletului" şi „Dumnezeu" în Fiziologie. In altă parte a acestei cărţi spune el următoarele: „Materialismul ateu a năpădit societatea modernă care l-a primit orbeşte, pentrucă el s'a dat drept expresia ştiinţei, drept rezultatul sau sinteza descoperirilor celor mai recente. El s'a servit de prestigiul ştiinţei, — el care, ca sistem, este negaţia ştiinţei — pentruca să se impună mulţimii demi-savanţilor, incapabili de a-i pricepe hipocrizia. Printr'ânşii el s'a întrodus în şcoli, unde în mod laş a exploatat şi exploatează candoarea şi naivitatea copiilor şi a tinerilor neexperimentaţi, cari nu au nici cunoştinţă suficientă, nici spirit critic destul de desvoltat, pentru a deosebi minciuna de adevăr şi a otrăvit astfel, cu doctrinele sale răufăcătoare, mai multe generaţii" [p. 85].

Ştiinţa cea mai nouă confirmă întru toate pe Doctorul Paulescu şi dă perfectă dreptate principiilor pe cari el le susţinea înainte încă cu 30 de ani. „Dogmele transfomiste sunt perimate", acesta este strigătul vremii noastre. El se aude din gura marilor bărbaţi de ştiinţă de astăzi, bărbaţi cari se aşează din nou pe temeliile ştiinţei experimentale ale unui Cl. Bernard sau Pasteur.

Faimoasa moneră, protoplasma fără nucleu, aflată în fundul mării şi presupusă de Haeckel a fi punctul de plecare a vieţii şi a generaţiei spontanee, s'a dovedit a fi o simplă secreţiune a unor ciuperci de pe fundul mării. Aşa că ştiinţa experimentală, îndeosebi paleontologia, chiamă la mai multă umilinţă pe toţi aceia, cari găsesc explicaţia tainelor vieţii numai în cuprinsul planetei noastre şi neagă

tot ce depăşeşte marginile materiei şi a minţii noastre mărginite.

4. Tot în zilele noastre un profesor, doctor în ştiinţe, J. Friedel, francez de neam, ne spune următoarele: „Impresia care se desprinde din ştiinţele vieţii, nu este o impresie materialistă. In aceasta ordine, ştiinţele nu pot să ne dee decât impresii, însă, în adevăr minunea înlănţuirii formelor vieţii şi mai ales ciclurile grandioase ale materiei vii sunt presupuneri foarte puternice în favoarea existenţei unei inteligenţe supreme care, vecinic, având moartea ca punct de plecare, ştie face să reînflorească viaţa. Ştiinţa nu poate să ne spună nimic mai mult asupra acestei conştiinţe misterioase care învăluie şi străbate universul. Experienţa noastră intimă şi personală singură va putea să ne pună în contact direct cu un Dumnezeu viu. Un fizician îmi spunea că înţelege rigoarea în care se află un materialist când se mărgineşte să studieze legile universului neînsufleţit, însă, în prezenţa lumii vieţii, aceasta atitudine a lui ni se pare prea ilogică. Aceasta va fi de asemenea şi concluzia mea". [1]

5. Seria astorfel de mărturisiri o putem lungi cât vrem. Ne oprim însă deocamdată aci, ca să concludem cu de curând adormitul filozof E. Boutroux „Omul este un călător ce-şi caută patria. Ştiinţa stă alături de dânsul, oferindu-i după placul dorinţelor lui, puterile felurite ale naturii; dar ştiinţa, nepăsătoare de calea ce va urma, nu-i poate servi de călăuză. Totuşi, în faţa sa apare un geniu tinăr şi frumos: e geniul armoniei, geniul Greciei. Il ia de o mână şi-l duce prin ţinuturi frumoase. Ajung în vârful unui munte; în jurul lor se desfăşoară un tablou minunat prin graţia şi lumina lui. Cerul şi pământul se contopesc fără a se cunoaşte linia care le desparte. „Contemplă şi fii fericit", zice geniul. Şi călătorul e ispitit să exclame: „Aici e patria mea". Dar ceva tresare în el, o nelinişte se de-

[1] Bergson, Poincaré etc., Le Materialism actuel, p. 85—88.

şteaptă; el se întreabă: Nu are altă menire decât să contemple astfel în exteriorul şi în ansamblul lor fiinţele naturii? El vrea să vadă de aproape ceeace sunt şi ceeace fac toate aceste fiinţe care zărite de sus, se contopesc în armonia totului. Scoboară şi priveşte! Vai! Sunt fiinţe care se ostenesc, sufer, care se omoară unele pe altele, care-s împovărate de mizerii fizice şi morale... Şi îşi presimte atunci, pentru dânsul singur, altă soartă, comunitatea de sentiment, adecă de suferinţă, cu toţi aceşti nenorociţi. Lumea nevăzută, lumea sufletelor, i se arată. A-ţi ajuta fraţii, a-i iubi, a te îngriji să se facă buni şi fericiţi: nu-i acesta idealul pe care-l visează? „Eşti frumoasă, o, patria mea vizibilă, lăcaş al armoniei şi al seninătăţii; dar tu ai, o, patria mea nevăzută sublimul misterului, al infinitului şi al divinului. Soarta mea nu trebue oare să tindă către aceasta, trăind, în acelaş timp, şi în cealaltă?" [1]

Din expunerea de până aci se poate constata că dacă ştiinţa în mâna unor bărbaţi pretinşi de ştiinţă, combate sau este în contrazicere cu creştinismul, în mâna bărbaţilor de ştiinţă veritabili, aceeaş ştiinţă îl şi susţine. Ceeace înseamnă că „ştiinţa este o putere ca şi electricitatea sau praful de puşcă, este o forţă ca şi banul, în sine însă este tot atât de puţin morală sau imorală, nobilă sau nenobilă, precum sunt electricitatea, praful de puşcă sau banul. Cine-i moral face o întrebuinţare morală de ştiinţa sau de milioanele sale, cine-i imoral le dă o întrebuinţare imorală". [2]

Ştiinţa de fapt este materialistă, şi aşa şi trebue să fie. Ea are de obiect materia, şi prin materie ne procură nouă instrumentele moralităţii sau imoralităţii. Ceeace însă trebue să respecte ea, sunt marginile ei. Şi ea are enigme, precum şi noi avem cele Şapte Taine şi celelalte dogme tainice. Câteva i-au fost stabilite de materialistul Dubois Reymond,

[1] E. Boutroux-Polcovnicu: Chestiuni de morală şi educaţie, p. 87—88.
[2] Bettex-Negoiţă: Creştinismul şi studiul naturii, p. 228.

anume: fiinţa materiei şi a forţei, originea mişcării, cum a apărut viaţa în univers, organizarea naturii în aparenţă intenţionat corespunzătoare scopului, conştiinţa, cugetarea raţională şi originea graiului şi, în fine, problema libertăţii voinţii. Acestea sunt noţiuni, sunt elemente cu cari ştiinţa operează zilnic, precum zidarul lucrează zilnic cu tencuială, fără să ne poată răspunde ce sunt toate în esenţa lor. Atunci în numele cărui adevăr ştiinţific se răpeşte omului suportul religios-moral? Pot undele sonore să ne dea o dovadă despre inexistenţa lui Dumnezeu, a sufletului sau a nemuririi?

*

II. Dar să părăsim teoria. Să ne coborîm în practică şi aci să vedem cum se înfăţişează creştinismul în viaţa modernă.

Sf. ap. Pavel scria ucenicului său Timotei, că „va veni o vreme când oamenii nu vor mai suferi învăţătura sănătoasă, ci — dornici să-şi gâdile auzul — îşi vor grămădi învăţători după poftele lor, şi-şi vor întoarce urechile dela adevăr şi se vor îndrepta către basme“ [II. 4, 3—4]. Nu putem însă afirma că se potriveşte de minune vremurilor noastre. Dacă teoretic se dă lupta între creştinism şi materialism, aşa precum am văzut, apoi practic, ea este cu mult mai înverşunată.

In viaţă domină materialismul, cu toate consecinţele lui rele. Intâi de toate păgânismul, cu fiii lui: francmasoneria şi comunismul, vrăjmăşeşte mai mult creştinismul. Nici nu bănuim cu ce agenţii şi organizaţii şi cu câte mijloace drăceşti luptă aceste doctrine materialiste şi atee, ascunse sub false titluri umanitariste şi internaţionale, ca să distrugă creştinismul. Numai forţei interne a creştinismului, forţă pe care o deţine numai adevărul, este a se mulţumi că poate rezista victorios atacurilor ascunse sau pe faţă. De ce fiecărei revoluţii îi urmează o persecuţie a bisericii? A creştinilor ca şi a principiilor creştine? Revoluţiei franceze, revoluţiei ruseşti, revoluţiei spaniole le-a urmat siste-

matic prigoana în contra bisericii. Inţelegem păcatele unor reprezentanţi ai bisericii, cari nu trebue confundaţi cu Biserica însaşi, — dar nu înţelegem nesocotirea radicală şi integrală a meritelor incontestabil mai mari ca păcatele, nici să atribuim toată vina relelor bisericii şi reprezentanţilor ei, când se ştie prea bine câ păcatele cele mai mari şi mai numeroase nu au fost în biserică, ci tocmai la oameni din afară de viaţa creştină. Biserica nu poate fi făcută răspunzătoare pentru păcatele oamenilor, cari dacă ascultau de glasul ei şi-i făptuiau doctrina, sincer şi practic, nu aduceau dezastrele cari au venit ca o inexorabilă şi inevitabilă plată şi răsplată, pentru păcatele nevrednicilor cârmuitori de ţări şi de popoare. Dar nu aceasta este judecata şi mentalitatea păgânismului francmason şi comunist. El nu mai vrea religie, nu mai vrea creştinism, nu mai vrea biserică. Deci moarte lor şi reprezentanţilor lor.

Creştinismul este o oglindă în care îşi văd oamenii păcatele. Şi decât să-şi mai vadă chipul şi urâţenia sufletească în oglinda creştină, mai bine aruncă cu pietri în ea, ca să o spargă, să nu mai fie. De aceea creştinismul în toată lumea e supus la atâtea neplăceri şi nedreptăţiri, numai ca să piară odată şi această ultimă frână morală din calea omului materie şi să rămână numai chipul şi asemănarea omului păgân, ateu şi animal.

Luăm la întâmplare icoana unui om modern după rândurile unui cronicar contimporan: Impotriva tuturor cuceririlor, în fond mizeria omului a rămas imensă. Impregnat de ştiinţă omul modern a pierdut adevărata înţelegere a valorilor şi, împreună cu dânsa, poezia mulţumirilor simple. Incapabil de un sincer şi sănătos entusiasm el nu mai iubeşte decât din higienă, citeşte pentru a se distra scrie pentru câştig şi cultivă prietinia mai mult din interes sau pentru plăcerile chefului. Arta conversaţiei a dispărut pentru a face loc jazbandului şi discuţiilor politice. Gândul nu mai e stăpânit decât

de grija banului — acest zeu modern care, distrugând orice bariere şi incapabil de a creia vreuna, a înăbuşit în noi multe din frumoasele porniri de altădată. Şi cu aceasta, până şi sentimentul religios a dispărut. Continuăm, da, să urmăm preceptele creştine mai mult dintr'un obicei însă, decât din convingere. Iar pe cerul cernit de fumul uzinelor noastre, bisericile ce se ridică severe nu mai sunt decât întristătoare schelete ale unui spiritualism dispărut. Ca îngerul din Biblie, am înlocuit credinţa în Dumnezeu prin încrederea în noi înşine. Altă greşală. Inteligenţa e un lucru admirabil, e drept, dar să nu uităm că nu va putea alcătui niciodată un spijin sigur, căci e sclavă. Sclava organismului nostru, a impulsiunilor ce ne stăpânesc, a sufletului ce ni l-am făurit. Cât timp organismul va fi sănătos, cât timp impulsiunile vor fi echilibrate, iar sufletul senin, inteligenţa va alcătui o lumină şi o putere. Dar este de ajuns ca acest organism să se deranjeze, ca aceste impulsiuni să se deslănţuie, ca acest suflet să se tulbure, şi inteligenţa se va întuneca devenind neputincioasă faţă de tiraniile firii... Să nu ne amăgim. Luxul de care ne bucurăm, aparatele minunate ce le-am inventat, cultura atâtor oameni care pe măsură ce înaintează în ştiinţă se golesc de gândire, mărimea lucrurilor de talent dar lipsite de geniu, pompozitatea discursurilor noastre, toate acestea nu vor însemna nimic cât timp inteligenţa nu va fi însufleţită de sentiment. Altfel, copii ai unui secol de minunate realizări ştiinţifice, vom fi învinşi de însăş izbânda noastră. Să fim mândri de progresul dobândit, dar chiar admirând zelul creator al acestui progres să nu înlocuim cultivarea sufletului prin idolatria raţiunii... [1]

Creştinismul, în bună parte s'a refugiat din mijlocul societăţii. L-a izgonit făţărnicia şi nesinceritatea oamenilor, cultul exagerat al raţiunii şi goana nebună după materie. Banul e idolul vremii. El ne

[1] Universul din 2 Nov. 1931.

dă totul: palate, plăceri şi averi, şi tot ce ne pofteşte dorul de mărire lumească. Mai mult. Oamenii au ales în lume numai ceeace le place şi le aduce un câştig imediat. Chiar învăţătura vieţii, morala, şi-au format-o în aşa chip, încât să le ascundă şi să le justifice toate păcatele, ca să nu-i mustre conştiinţa. S'au întors dela adevăr spre basme şi dela învăţătura cea sănătoasă la învăţături după poftele lor. Dar pe calea aceasta putea-vom ajunge să fim mai fericiţi? Este popularizat exemplul unui om, care a încercat acum în vremea noastră să stăpânească lumea prin bani, prin plăceri şi prin materie. Din om sărac, prin afaceri şi negustorìi nedrepte a ajuns al treilea om bogat în toată Europa. Putea să-şi permită obişnuinţa de a pleca dimineaţa din Londra, pe calea văzduhului, să poposească la amiazi în Bruxelles, iar seara să se plimbe sau să-şi petreacă la Paris sau pe malul mării Mediterane. Care a fost sfârşitul acestui om care era la un moment dat atât de aproape de idealal tinereţelor sale? Incă din vreme şi-a dat seama că era singur pe pământ, că pe el nu-l iubea nimenea, şi că de el se apropiau oamenii numai din interes. Acest sentiment de groază, de singurătate şi de disperare l-a copleşit atât de mult, încât într'o noapte pe când trecea în zbor canalul Mânecii, a deschis uşa dela cabină şi s'a lăsat în braţele morţii. Peste câtva timp nişte pescari găsindu-i stârvul aruncat pe ţărmul mării, l-au vârât într'un sac şi l-au târât după corabie până la mal. „Sărmanul Löwenstein!".

Nu este singurul caz de acest fel care se poate istorisi. Un caz analog am întâlnit anii trecuţi, când un tinăr om de studii s'a apropiat de mine prin cuvintele: „Părinte, dă-mi liniştea sufletului!" Şi era atât de tragic strigătul acestui om, care şi-a zidit viaţa pe nisip în loc de stâncă...

*

Am spus în partea întâi a acestor expuneri, că ştiinţa în ultimele ei rezultate constată dualismul firii noastre. Suntem trup şi suflet. Banul ne poate

mulţumi trugul, dar sufletul doreşte mai mult. El vrea perfecţiunea pe care o visează conştiinţa. Deci mai mult decât poate da materia. De aci atmosfera de nemulţumire, de tristeţe şi de disperare în viaţa contimporană.

Unde să căutăm remediul? Răspunsul este limpede: în religia şi morala creştină, în Biserica lui Isus Hristos. Am văzut că filozoful Boutroux mărturiseşte că ştiinţa este indiferentă faţă de nevoile omului şi că e folositoare sau nefolositoare, dupăcum îi dăm o aplicare morală sau imorală. Singur creştinismul ne oferă comunitatea de sentiment şi de viaţă cu oamenii din jurul nostru. Fără această comunitate de simţire cu semenii noştri nu putem avea în lume şi viaţă echilibru, mulţumire şi fericire. Acest lucru îl constatăm mai mult astăzi, când alăturea de cele mai mari bogăţii, străjuesc şi cele mai mari mizerii. In mijlocul prisosului de bogăţii şi de bucate, zeci de milioane de oameni sunt goi şi flămânzi, tot atâţia Lazări cari zac nenorociţi pe treptele bogaţilor nemilostivi. Pentru a împăca aceste dureroase realităţi ale vieţii moderne se cere mai multă dragoste, se cere comunitate de simţire între bogaţi şi săraci, ajutor reciproc între ei, căci altfel trăzneşte toată alcătuirea şi organizarea actuală a vieţii omeneşti. De aceea repetăm mereu că leacul împotriva relelor de cari sufere viaţa noastră este creştinismul, trăirea evangheliei creştine şi transformarea învăţăturii lui Isus în fapte. „Viaţa lui Isus să se arate în carnea noastră cea muritoare", dupăcum se exprima sfântul ap. Pavel. Dar marea noastră nenorocire e, că deşi aproape toată lumea spune, recunoaşte şi mărturiseşte acest lucru, în fapte toată lumea să poartă prost. In loc să facă oamenii ceeace spun, fac tocmai contrarul dela ceeace spun. Faptele stau în contrazicere cu vorbele. Una zic şi alta fac. Nu sunt sinceri. De ce? Fiindcă de un timp încoace lucrează la perfecţiunea maşinilor şi au mers foarte departe pe acest drum. Au cucerit polurile pământului, apa şi

văzduhul, dar perfecţiunea omului a rămas în urma perfecţiunii maşinilor. S'au perfecţionat maşini, dar omul, sub raport moral, a stat pe loc, nu s'a îmbunătăţit. Ba poate chiar s'a răit şi s'a brutalizat.

Cu toate acestea nu se poate spune că nu s'a lucrat şi în sensul îmbunătăţirii omului. Traducerea Bibliei în peste 800 de limbi este o grăitoare dovadă în acest scop. Apoi mucenicia bisericii ruseşti este o altă dovadă că mai avem şi astăzi creştini capabili de jertfă. O biserică creştină care dă mucenici nu este o biserică moartă. Este o biserică vie. Numai sectarii nu au martiri, fiindcă doctrina lor nu se întemeiază pe adevăr, care pentru a se susţine cere jertfe. Totuşi, mai avem mult să lucrăm şi să ne inspirăm din doctrina religiei şi moralei creştine pentrucă numai în acest chip ne facem mai buni şi mai drepţi de cum suntem.

Crizele, „boalele" de astăzi nu se pot vindeca fără concursul efectiv al creştinismului. Dacă la baza relaţiilor dintre oameni şi dintre ţări şi popoare nu se va pune sinceritatea şi dragostea creştină şi dacă tribunalele internaţionale de pace nu vor fi nişte tribunale cari să aplice constituţia evangheliei creştine în legăturile internaţionale dintre popoare, ne amăgim amar, ne facem numai iluzii de reforme şi de pace, vom merge din rău în mai rău şi ne vom prăbuşi sub propriile noastre creaţiuni, pe cum Roma antică a fost ucisă de proprii săi reprezentanţi.

Viaţa reclamă creştinismul. Sub forme greşite îl reclamă sectele religioase, îl reclamă asociaţiile teozofice şi spiritiste, precum şi orgiile şi crimele la cari se pretează omenirea fără Dumnezeu. Dar îl reclamă sub forme autentice bărbaţii cu răspundere asupra destinelor omenirii şi a culturii create cu preţul atâtor strădanii şi sacrificii. Il reclamăm noi ceice stăm în slujba lui Hristos şi a Mântuirii, — noi cei cari avem la spatele noastre trecutul şi tradiţia cu întreagă bogăţia binefacerilor cari s'au re-

vărsat din aplicarea şi trăirea vieţii şi doctrinei lui Isus Mântuitorul.

*

Raportul dintre creştinism şi viaţa modernă mai poate fi privit şi din alt punct de vedere, din altă lature, fiindcă mai are una. Doctorul Paulescu vorbind în cartea sa despre „Cele patru patimi", despre sufletul nostru nemuritor, căci aşa dovedea ştiinţa şi viaţa lui, spunea că oamenii sunt înzestraţi de Dumnezeu, cu patru instincte naturale: instinctul de nutriţie, instinctul de reproducţie, instinctul de proprietate şi instinctul de dominaţie. Aceste instincte, create în vederea unui scop, au decăzut, au deviat în patimi, în instincte alterate: în patima beţiei, desfrâului, lăcomiei [furtului] şi trufiei [egoismului], cari corăspund celor patru instincte fireşti. Drept remediu împotriva acestor patimi indică el voinţa, singura în stare să potolească patimile şi să aşeze instinctele pe calea destinaţiei lor naturale.

Până aci filozofia. Dar de aci încolo vine viaţa. Şi viaţa nu e tot una cu filozofia. De aceea foarte natural se naşte întrebarea: poate voinţa singură să înfrâneze patimile? Poate vigoarea fizică [sportul] să se îmbunătăţească şi să ne facă mai fericiţi? Realitatea ne arată că omul decăzut are conştiinţa binelui, glasul instinctului curat, dar face fără voia lui răul, şi oscilează necontenit şi tragic între chemările spiritului şi între amăgirile materiei.

Sf. Ap. Pavel vorbind despre lupta dintre carne şi Duh spune următoarele: „Eu însumi, cu mintea mea, slujesc legile lui Dumnezeu, iar cu trupul: legii păcatului. Căci nu binele pe care îl vreau, îl fac, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acesta îl săvârşesc .. că după omul cel lăuntric, mă bucur de legea lui Dumnezeu, dar văd în mădulările mele o altă lege, care se luptă împotriva minţii mele, şi mă face rob legii păcatului, cea din mădulările mele.[1] E războiul crâncen dintre bine şi rău, care se dă în trupul

[1] Romani 7, 25, 19, 22—23.

omenesc, războiu în care partea bună din noi de atâtea ori rămâne înfrântă de partea cea rea. Văd cele bune şi le aprob, spunea un scriitor profan, dar urmez cele rele. Conştiinţa, vocea lui Dumnezeu din noi ne şopteşte în toate împrejurările vieţii, ce avem de făcut, şi ne arată şi calea pe care trebue să mergem ca să ajungem scopul fericit pentru care am fost creaţi. Ori cât ar tăgădui-o unii, ea este îngerul păzitor din noi, care ne arată să deosebim binele de rău, înainte de a-l cunoaşte din experienţă. Dar glasul ei ori cât de lămurit şi luminat ar fi, de atâtea ori rămâne neputincios şi ne lasă pradă patimilor cărnii. Nu ne poate opri totdeauna din calea răului, spre a ne cârmui pe calea binelui. Ne lasă trupul teren deschis pentru lupta dureroasă dintre duh şi carne. Fiindcă voinţa noastră este slabă. Şi voinţa e slabă pentrucă e coruptă, e coborâtă de vigoarea ei originală în urma păcatului strămoşesc. Aşa încât însuşi apostolul Pavel rămâne aproape disperat şi biruit când exclamă: „Om nenorocit ce sunt! cine mă va izbăvi de trupul morţii acestea?“ [1] de trupul păcatului? Înfăţişarea omului paralizat, slăbănog, o are voinţa noastră coborâtă şi coruptă. Mintea şi conştiinţa lucrează, dar lipseşte vigoarea fizică. Avem conştiinţa instinctelor curate, dar urmăm corupţiei patimelor.

Iată deci că nici mintea, nici conştiinţa şi nici voinţa nu pot singure înfrâna patimile, nu sunt capabile singure să restabilească în noi echilibrul original dintre suflet şi trup. Mai este o cale care să ducă această armonie firească în noi. Dar aceasta este o cale supranaturală.

Apostolul, tocmai când îl credem plin de groază şi aproape înfrânt, atunci se linişteşte şi grăieşte plin de bucurie: „Mulţumesc lui Dumnezeu, prin Isus Hristos, Domnul nostru!... Căci toate pot să le fac în celce mă întăreşte“, [2] în Hristos.

---

[1] Romani 7, 24.
[2] Romani 7, 25.

Este o putere supranaturală, care vine în ajutorul voinţii noastre corupte ca să o întărească. E harul lui Hristos, graţia divină, care colaborează real şi efectiv cu conştiinţa şi cu voinţa ca să ne ridice biruitori peste ispitele materiei. Este însuşi ajutorul, mâna lui Dumnezeu prin care se manifestă iubirea lui Dumnezeu faţă de om, deşi omul atât de rar şi atât de puţin e conştient de această forţă mântuitoare. Aţi văzut părinţii cum ajută copilului să înveţe să umble în picioare şi când îl lasă de mână, cade. La fel e harul lui Dumnezeu, care ne ajută şi ne întăreşte puterile slăbănoage ale sufletului. El harul, „trezeşte, luminează, întăreşte şi consolidează puterile naturale ale omului în procesul mântuirii", el ajută renaşterea şi sfinţirea noastră în Hristos.[1] Harul e izvorul inspiraţiei şi lucrează mai ales în cele şapte Taine ale bisericii noastre, cari sunt opera lui. Dar el e viu totdeauna. Prin acţiunea şi înrâurirea lui se înalţă rugăciunea şi se făptuiesc faptele cele bune. El realizează credinţa lucrătoare prin iubire. Pe cum sarea dă gust bucatelor, iar soarele întreţine viaţa pe pământ, în acelaş chip, prin analogie, darul lui Dumnezeu consolidează voinţa şi viaţa şi asigură triumful Duhului asupra realităţii materiale. In schimb unde lipseşte harul prisoseşte păcatul şi în locul duhului se desfătează patimile.

Iată la ce concluzii ne duce creştinismul atunci, când facem apel la voinţă ca să subordoneze viaţa şi să readucă patimile între hotarele instinctelor fireşti. Voinţa ca şi conştiinţa are necondiţionată lipsă de colaborarea harului divin, ca şi prin el să nobileze instinctele, să înbunătăţească viaţa şi să desăvârşească sufletul nostru liber şi nemuritor.

Unde este har, e fericire; unde e fericire acolo e Duhul lui Dumnezeu, şi „unde e Duhul Domnului, acolo e libertate".[2] Nu libertatea în înţeles de patimă sau abuz de voinţă, ci libertatea în înţeles de

[1] Hr. Andrutsos-Stăniloae: Dogmatica, p. 246.

[2] II. Cor. 3, 17.

independenţă faţă de patimi şi faţă de păcate. Un om înarmat cu darul Domnului, este un nebiruit, un virtuos, un om de voinţă şi de o energie care luptă totdeauna cu succes în războiul Duhului şi a sufletului cu amăgirile şi ispitele cărnii şi ale materiei.

*

In concluzie, creştinismul în faţa ştiinţei moderne nu şi-a pierdut nimic din valoarea lui eternă. Rolul lui în viitor este să dea descoperirilor ştiinţei o aplicare morală, iar nu distrugătoare. Dinamita să sfarme stâncile, nu capetele oamenilor; aeroplanul să desfiinţeze distanţele, nu să poarte seminţele otrăvii şi ale morţii; trenurile şi vapoarele să fie mijloace pentru înflorirea comerţului şi pentru călătorii, nu pentru transporturi de armate şi armamente de omor; în fine, fabricile să producă articole cari să uşureze traiul nostru vremelnic, iar nu distrugerea lui. Ştiinţa este chemată să vindece ranele neştiinţei, nu să producă ea rane în trupul omenirii. Ea trebue să găsească mijloacele ca să uşureze condiţiile de trai ale tuturor oamenilor, nu să favorizeze prea mult pe unii în paguba altora. Căci ştiinţa nu este un cazan, un atelier care diseacă şi transformă materia după cum îi place omului. Nu este însă soare şi căldură care să deie viaţă şi bucurie decât după ce se lasă miruită de principiile creştine ale vieţii, de harurile evangheliei lui Hristos cari o pun în slujba păcii, în slujba dragostei de fiii lui Dumnezeu, de oameni.

Cât priveşte creştinismul în faţa vieţii moderne, cu toate criticele ce i se aduce şi cu toată opoziţia secretă şi pe faţă ce i se face din partea păgânismului francmason şi comunist, el are un rol mântuitor pentru cultura şi civilizaţia actuală. El e chemat să îmblânzească moravurile decadente ale epocii noastre; el e chemat să vindece crizele, ranele cari rod la temelia alcătuirii noastre sociale; el e chemat să îmbunătăţească fiara din om şi să-i ridice sufletul cel puţin la desăvârşirea maşinelor; el e chemat să pătrundă cât mai adânc în lume, ca să supună ma-

teria prin spirit, şi să formeze caractere de oameni virtuoşi, îmbrăcaţi în haina darului ceresc; el e chemat să realizeze adevărata pace şi dreptate şi dragoste între oameni şi în omenire. Creştinismul este chemat să alunge tristeţa şi să înlăture atmosfera de neîncredere şi de disperare ce ne învăluie şi ne apasă, şi în sfârşit, să ne dea seninătatea în viaţă şi bucuria de a trăi. Cu o condiţie: ca să-l trăim, să-l făptuim în viaţa noastră individuală şi socială, naţională şi internaţională. Să-i dăm viaţă în carnea noastră cea muritoare, în viaţa, în familia şi în neamul nostru, ca în chipul acesta să întrupăm aevea cel mai frumos, mai curat şi mai ales ideal al creştinismului: idealul sfinţeniei.

*

In vâltoarea tulbure a vremilor noastre este o zăbavă de folos şi necesară ca să luăm act de aceste concluzii şi să ne convingem cât mai mult de forţele nebănuite cari zac ascunse în creştinism şi lor să ne închinăm şi să ne conformăm eroic viaţa şi conduita. Prin puterile lui invocăm harul lui Dumnezeu, ca el să ne lumineze mintea, să ne trezească conştiinţa, să ne întărească voinţa şi să ne sfinţească viaţa. Duhul lui să se coboare între noi, căci fără de el nu putem face nimic. Fără de el vedem binele şi-l aprobăm, dar facem răul; fără de el dorim desăvârşirea şi pe Dumnezeu, dar slujim materiei şi ne muncim neputincioşi în vâltoarea vieţii.

Darul Domnului cel luminător, şi sfinţitor să fie cu noi şi să ne însoţească ştiinţa şi viaţa pe calea Evangheliei creştine totdeauna, căci numai prin el înaintăm în dragoste şi fericire.

Pr. IL. V. FELEA.

CATOLICISMUL ŞI CULTURA MODERNĂ.

[Urmare].

IV. Situaţia bisericii catolice în diferitele state.

Expunerea generală de până acum nu s'a putut întinde şi asupra faptelor şi stărilor cari sunt specifice Bisericii catolice dintr'un stat sau altul. Cu acestea va avea să se ocupe capitolul prezent, dând o importanţă deosebită situaţiei de drept a Bisericii catolice în diferitele state.

§ 1. In Germania.

După căderea monarhiei, noua ordine politică, prin Constituţia ce şi-o dă la Weimar în 1919, prevede cu privire la comunităţile religioase în art. 137 alin. 3 şi 5 următoarele: „Fiecare societate religioasă îşi regulează şi administrează afacerile ei autonom în marginile legii în vigoare pentru toate. Ea îşi ocupă funcţiunile fără colaborarea statului sau a comunii civile". „Societăţile religioase rămân corporaţii de drept public, întru cât au avut şi până acum această situaţie".[1]

In baza acestor dispoziţii generale, diferitele state cari constituesc Reichul aveau să reguleze, mai amănunţit, raporturile lor cu diferitele comunităţi religioase. Această regulare se putea face faţă de Biserica apuseană pe două căi:

1. Prin legiferare din partea statului, sau 2. Prin Concordate cu Curia papală.[2]

[1] După Carl Mirbt, Das Konkordatsproblem der Gegenwart, Berlin 1927, pag. 5—6.

[2] Idem, op. c. 24—25.

Unele state au ales prima cale, altele, cedând pretenţiunilor papale, a doua.

Intre primele e Würtemberg care în 9 Febr. 1924 şi-a pus din proprie iniţiativă, legislaţia bisericească, în acord cu constituţia dela Weimar. Deputaţii catolici din parlament, cari constituiesc a treia parte din tot parlamentul, deşi mulţumiţi cu noua lege, o socot provizorie şi cer ca raportul între Biserică şi stat să fie rezolvat prin Concordat.[1]

Statul liber Sachsa a procedat tot astfel. Episcopul din Bautzen a rugat să se ceară colaborarea Curiei papale. Guvernul însă a refuzat pe motiv că e vorba de desvoltarea Constituţiei din Weimar şi a statului Sachsa.[2]

Bavaria a ales calea Concordatului. După discuţii şi tratative îndelungate, începute din 1920, în 29 Martie 1924 se ajunse la subscrierea lui. Nu fu supus însă Parlamentului decât dupăce guvernul realiză convenţii similare şi cu cele 2 Biserici evanghelice din Bavaria. Votul Parlamentului pentru Concordat şi pentru cele două convenţii urmă la 15 Ianuarie 1925.[3]

Prin acest Concordat statul asigură Bisericii catolice, afară de libertate deplină pentru exercitarea religiei catolice şi pentru legiferare în marginile competinţei sale, drepturi largi cu privire la ordinele religioase, la educaţia catolică în şcoli şi la ajutorul material din partea Statului.

Ordinele şi congregaţiunile religioase dispun de cea mai deplină libertate a se întemeia, a se aşeza în Bavaria şi a câştiga averi, fără ca Statul să se amestece sau să perceapă vre-un impozit.[4] Toate resturile din legile restrictive de pe timpul luptei pentru cultură [Kulturkampf] sunt abolite. Ordi-

---

[1] R. von Lama, op. c. 630.

[2] Chr. W. 1926, Nr. 18, col. 921.

[3] R. von Lama, op. c. 631 urm.

[4] Dr. G. Ohlemüller, Konkordatsfrage, 1925, Berlin, pg. 14.

nele religioase sunt după războiu în toată Germania în plină creştere.[1]

In chestiunea învăţământului, care este aprig desbătută în Germania după războiu, Biserica apuseană a reuşit să stoarcă însemnate favoruri. Prin Concordat statul bavarez se obligă să numească profesori la Facultăţile de teologie, la Academiile filozofic-teologice şi profesori de religie la şcoalele secundare numai pe cei împotriva cărora episcopul diecezan competent n'are nimic de zis.

După numire iarăşi statul va înlocui pe cel pe care episcopul îl va dovedi că învaţă greşit sau are o purtare morală necorăspunzătoare.[2] Statul va numi şi în afară de Facultăţile de teologie, la cele două Universităţi din München şi Würzburg „cel puţin" câte un profesor de filozofie şi istorie, împotriva căruia nu se poate obiecta nimic din punct de vedere al concepţiei catolice. Protestul celor două Universităţi n'a fost luat în seamă. Formula „cel puţin" inspiră îndeosebi cea mai justificată teamă.[3] In şcolile secundare religia e recunoscută ca obiect ordinar de studii în extinderea de până atunci.

Privitor la şcoalele poporale, drepturile Bisericii catolice merg şi mai departe. Toată instrucţia şi educaţia se va da în şcoalele catolice de stat în spiritul credinţei catolice. Numai învăţătorii cari posedă această pregătire şi cari pot instrui şi în religia catolică pot fi numiţi. Iar ca să aibă dreptul să propună religia, trebue să primească missio canonica dela episcopul competent. Deci numirea învăţătorilor la şcoalele poporale catolice depinde de episcop. Pentru pregătirea învăţătorilor în senzul acesta, statul se obligă să-şi ajusteze o parte din şcoalele normale într'un mod corăspunzător, deci să şi-le confesionalizeze. Autoritatea bisericească va fi reprezentată în comisiunea de examen, care acordă

[1] C. Mirbt. op. c. 46.
[2] G Ohlemüller op. c. 16.
[3] C. Mirbt op. c. 47.

diplome învăţătorilor pentru şcoalele catolice, cel puţin la examenul din religiune. Statul acordă ordinelor religioase dreptul să conducă institute particulare pentru formarea de învăţători, precum şi de altă natură. Absolvenţii acestor şcoale vor fi primiţi la examenele de stat. Biserica are dreptul să supravegheze învăţământul religios în toate şcoalele. Comunele trebue să înfiinţeze şcoli poporale catolice când cer părinţii şi când se află un număr corăspunzător de copii catolici.[1]

Dotaţiunea cu averi, cu fonduri şi cu rente anuale se face sub titlul de despăgubire pentru bunurile secularizate în 1803.[2]

Pentru clericii cari ocupă orice post bisericesc sau în şcoală, statul cere cetăţenia germană, bacalaureatul şi certificatul de studii la o Facultate teologică sau Academie filozofic-teologică din ţară. Recunoaşte însă şi diploma dela o Facultate papală din Roma.

Numirea arhiepiscopilor şi episcopilor o face papa din lista prezentată de capitlul diecezei vacante. Statul se va asigura numai ca împotriva numitului să nu fie pedeci de natură politică.[3]

Concordatul bavarez e aprig combătut nu numai de protestanţi, cari văd în el o ştirbire a suveranităţii statului şi o piedecă a educaţiei unitare a poporului german, ci şi de catolicii din jurul lui Ernst Michel. Acesta vede în Concordat un mijloc al autorităţii bisericeşti de-a sili pe credincioşi şi în special pe învăţători, prin forţa nespirituală a statului, să se poarte altfel decum le dictează conştiinţa.[4]

După lungi tratative, însoţite de polemici agitate şi de opoziţia mai tuturor protestanţilor organizaţi în „Evangelischer Bund", Curia papala a reuşit să în-

[1] Ohlemüller op. c. 18—21.
[2] Idem op. c. 21—23.
[3] Id. op. c. 60.
[4] Lehren des bayrischen Konkordats în Politik aus dem Glauben 46 urm.

chee un Concordat şi cu Prusia. Ratificarea de către parlament s'a făcut în 9 Iulie 1929 cu 243 voturi contra 172.[1] Departe de-a acorda Bisericii catolice drepturile largi pe cari le acordă Concordatul bavarez în chestiunea şcolară şi a ordinelor religioase, caracterul esenţial al acestuia este de natură organizatorică şi financiară, înlocuind convenţia din 1821 care nu mai corăspundea.[2] De chestiunea şcolară nici nu se face pomenire.[3] Prin Concordat s'au făcut unele schimbări în circumscripţiile diecezane. S'au înfiinţat anume două episcopii noui în Aachen şi Berlin şi un vicariat în Schneidemühl pentru graniţa de ost a Prusiei, iar episcopatele de Breslau şi Paderborn au fost ridicate la rangul de arhiepiscopii.[4]

Deodată cu votarea Concordatului parlamentul a hotărât încheierea unei convenţii şi cu cele 3 Biserici protestante. Această convenţie de acelaş caracter restrâns ca şi Concordatul a fost votată de parlament în Iunie 1931.[5]

Dătător de ton a fost la încheierea Concordatului, partidul catolic al centrului, care ştie să facă ascultare vederile Curiei şi ale Bisericii catolice în toate guvernele. Programul său constituit din principiile sociale ale dreptului natural, pe cari Leo XIII le-a impus lumii catolice, ca principii creştine, face din centru un partid de mijloc, de armonizare a contrastelor, capabil să reprezinte toate straturile societăţii afară de extreme, dela nobilimea moderată

[1] Chr. W. 1929 Nr. 14, col. 699.

[2] Chr. W. 1929 Nr. 13, col. 650.

[3] În lupta pentru şcoală Biserica catolică cere şcoală de stat confesională, catolică pentru catolici şi protestantă pentru protestanţi, sau cel puţin simultană (catolică şi protetantă la un loc), şi combate şcoala neconfesională, fără religie. Ernst Michel op. c. 206. În Bavaria domină şcoala confesională, în Prusia sunt de toate trei felurile. „Reformierte Schweizer Zeitung" din 21 Noemvrie 1930.

[4] G. Ohlemüller, Der Katholizismus der Gegenwart în Carl Schweitzer „Das religiöse Deutschland der Gegenwart" 51.

[5] Chr. W. din 16 Mai 1931, col. 477 urm. şi din 4 Iulie 1931, col, 545.

până la muncitorimea necomunistă a lui Ioos şi Stegerwald. Acest caracter îl face apt să se coalizeze şi cu social-democraţii dela stânga lui, dar şi cu naţionaliştii germani dela dreapta, dupăcum o cere situaţia momentului. In felul acesta stăpâneşte aproape totdeauna situaţia politică în favorul Bisericii catolice.[1] Cercurile protestante nu mai contenesc cu plângerile că prin influinţa centrului nu se aplică principiul, stabilit teoretic, al parităţii celor două confesiuni la ocuparea posturilor publice, ci sunt continuu favorizaţi catolicii.[2]

In 29 Iulie 1922 acest partid a lansat un apel către toţi creştinii, fără deosebire de confesiune, de-a i se alătura pentru a constitui „marele partid creştin de mijloc". Unii protestanţi au şi intrat în el, dar în curând s'au convins că centrul a rămas un partid catolic. Năzuinţele protestanţilor de-a forma şi ei un partid confesional nu au sorţi să ducă la rezultat, dat fiind subiectivismul mare ce domneşte între ei.[3]

Dintre celelalte partide, duşman neîmpăcat al catolicismului este cel al naţional-socialiştilor lui Hittler, pe motivul că e o confesiune străină de fiinţa poporului german. Incercarea loviturii dela 9 Nov. 1923, când Ludendorff a fost declarat preşedintele Reichului, avea şi un ascuţiş împotriva catolicismului.[4] In urma surprinzătorului succes obţinut de Hittlerişti în alegerile din 1930, episcopii germani au oprit categoric pe credincioşii catolici de-a se înscrie în acest partid.[5]

[1] Chr. W. 1927 Nr. 4, col. 184 urm. Concordatul a fost votat de social-democraţi şi de centru. Naţionaliştii germani, majoritatea protestanţi, au votat contra. Chr. W. 1929 Nr. 14, col. 700.

[2] Chr. W. 1925 Nr. 33 34 col. 762—3.

[3] Chr. W. 1927 Nr. 4 184-6 şi Nr. 5, 228—9.

[4] R. von Lama op. c. pg. 624 urm.

[5] „Telegraful Român" din 14 Martie 1931, Chr. W. din 18 Aprilie 1931 col. 365. Teoreticenii naţional-socialismului postulează un „creştinism german" şi resping catolicismul care e o formă romană, universalistă a creştinismului.

Capitolul acesta îl vom încheia cu câteva date statistice. Până la 1920 nunţiatura papală avea numai Bavaria. De atunci nunţiul E. Pacelli din München a trecut în Berlin, ca nunţiu pentru Reich, menţinând totuşi până la încheierea Concordatului bavarez şi nunţiatura din München. Dela 1925 luă asupra-şi şi o nunţiatură specială pentru Prusia. Astfel Germania are 3 nunţiaturi, din cele 32 câte există cu totul. Lor le corespunde şi trei ambasade germane la Vatican.

După statistica din 1928 numărul catolicilor în Germania e 20.604.540 [33·01%] iar al Protestanţilor 36.639.040 [63·51%]. Clerici: 16.244 [44·32%] protestanţi, iar 20.410 [55·68%] catolici. La un cleric protestant vin în medie 2440 suflete, la unul catolic 1009.

[Va urma] Dr. D. STĂNILOAE.

STRUCTURA CUNOAŞTEREI RELIGIOASE.

Problema cunoaşterii religioase acum câteva decenii ar fi părut nu numai deplasată, dar chiar nejustificată, deoarece se admitea valabilitatea numai unui tip de cunoaştere, ale cărui elemente erau precis determinate, nepermiţând nici un fel de depăşire, de transcendere a limitelor acestuia. Cunoaşterea raţională dela care pleca acest tip de pătrundere a lumii, pe lângă asumarea unei valabilităţi absolute cu excluderea tuturor celorlalte modalităţi de cunoaştere, avea şi un alt defect: îngusta excesiv conceptul de raţional. Ca atare nu numai o atitudine opusă a adus raţionalismul, în discreditul de astăzi, ci şi limitarea închisă în concepţiile reprezentanţilor săi.

Ceeace trebue reproşat raţionalismului în forma lui gnoseologică, intelectualismul, — este de a nu fi avut o înţelegere pentru problema religioasă, pentru posibilităţile cunoaşterii religioase. Este un mare merit al gândirii contemporane de a fi înţeles că numai o teologie a formelor de cunoaştere, care să prindă esenţa acestor forme diverse, — satisface concepţia despre diversitatea realului. Trebue stabilit că această tipologie nu duce la epuizarea realităţii printr'o cunoaştere integrală; ea nu este decât o încercare de a expune comparativ, pe un plan actual, formele cari s'au desfăşurat istoric. Pentru problema noastră ea nu justifică decât existenţa unei formule generale a unui tip în cadrul celorlalte. Incercările de tipologie — de orice natură ar fi ele — dovedesc tendinţa omului de a înţelege

viaţa spirituală în bogăţia ei; pentru realitate ca atare ele sunt irelevante. Elementul esenţial, care explică de ce structura cunoaşterii religioase interesează atât de mult astăzi, este predominarea în cultura contemporană a intuiţionismului. Cunoaşterea religioasă este o formă a cunoaşterii intuitive în genere. Această formulare nu asimilează cunoaşterea religioasă într'una mai generală, ci vrea să-i stabilească elementele diferenţiale şi specifice într'un cadru mai mare.

Dintre două procedee, unul care generalizează până la anihilarea individualului, şi altul care specifică şi diferenţiază, cel din urmă este mai preferabil, căci dacă nu se ridică la valabilităţi logice, se apropie de o mai vie înţelegere a concretului. Pentru ştiinţele istorice numai procedeul de individualizare e fecund şi legitim. Dintre două persoane cari se ocupă de esenţa religiei, nu aceea care distruge specificitatea trăirii religioase prin credinţa oarbă în virtutea universală a derivării genetice [sursa unică a sentimentului religios din frică etc.] este mai aproape de adevăr, ci aceea care încearcă să înţeleagă elementul specific şi incomparabil din această trăire, unicitatea care o separă de celelalte.

Ce separă intuiţia religioasă de intuiţia propriu zisă?

In primul rând cu privire la obiect. Intuiţia religioasă nu vizează obiectivitatea simplă aşa cum aceasta se prezintă în faţa noastră; nici chiar sâmburele substanţial ce se menţine dincolo de diversitatea formelor fenomenale, care alcătueşte centrul productiv şi imanent, ci absolutul care transcende obiectivitatea sensibilă. Evident, aici nu este vorba de existenţa sau inexistenţa obiectului vizat, întrucât nu urmărim o critică a metafizicii religioase, ci a cunoaşterii ca atare. Interesează în acest caz intenţionalitatea intuiţiei religioase; obiectul ca intenţionat, nu în structura lui esenţială sau existenţială. Realitatea lui poate să fie pusă chiar la 'ndoială, fără să

excludă prin aceasta problematica cunoştinţii religioase.

Intuiţia propriu zisă se aplică la date diverse ale realului pe cari încearcă să le înţeleagă din lăuntru în afară; cea religioasă are datul de cunoaştere predeterminat. Una şi alta sunt expresia unei simpatii pentru obiectul de cunoscut. Care este substratul acestei simpatii? Este convingerea implicită în identitatea de structură a celui ce cunoaşte cu obiectul de cunoscut dincolo de multiplicitatea formelor realităţii. Dacă intuiţia simpatetică propriu zisă explică această identitate printr'un proces de obiectivaţiune psihologică pe baza căreia omul atribue energii subiective realităţii obiective, intuiţia religioasă are ca premisă această identitate. Pe Dumnezeu îl pot cunoaşte întrucât sunt făptura lui. Intruparea logosului dovedeşte o identitate de structură, fără să fie semnul unei unităţi substanţiale, în care distincţiile ar fi imposibil de făcut. Decât valoarea eficacitatea intuiţiei religioase nu se manifestă numai prin orientarea omului în spre divinitate, ci este necesară şi o orientare activă din partea acesteia. In religie palaritatea nu este conceptibilă decât activă, ceeace exclude antinomia din polaritate. De altfel tendinţa şi sensul polarităţii este de a diminua antinomia. Intuiţia în concepţia religioasă vizează realităţi ontologice. De aici aceea certitudine caracteristică acestei intuiţii religioase, care certitudine nu se naşte decât acolo unde existenţa este prinsă în esenţa ei pe cale directă.

Intuiţia este o cale directă de cunoaştere. Absolutul, realitatea ontologică, existenţa în esenţialitatea ei sau se prezintă desvăluite intuiţiei noastre sau sunt incognoşcilile. Aici nu încap compromisuri sau aproximaţii.

Intuiţia care nu se aplică în sfera religioasă, intenţionează şi alte conţinuturi sau obiecte, dincoace de sfera ontologiei. Intuiţia se orientează în acest caz în spre un sens sau în spre vre-o idee. Se poate vorbi fără a fi paradoxali de intuiţia unui concept,

fără a cădea în platonism. Dintr'o astfel de categorie face parte, intuiţia vieţii, în fluxul ei dinamic şi inconsistent în mobilitatea ei neîncetată şi în iraţionalitatea ei organică. Intelectualismul cu conceptul ca unic mijloc de apropiere de real, s'a dovedit complect incapabil de a sesiza devenirea concretă, iraţionalul în desfăşurarea realului. Conceptul este o formă transcendentă viului. Intuiţia reprezintă această mulare pe elementul viu dinamic şi iraţional. Intuiţia religioasă, care se întâlneşte la toţi marii mistici este o încercare de a trece peste relativităţile vieţii şi peste inconsistenţa formelor. In religii absolutul nu e istoric, nu se desfăşoară în procesul istoric; chiar dacă ar fi astfel, devenirea istorică nu este o categorie constitutivă a absolutului. Modernii au căzut în paradoxul de a atribui absolutului categoria devenirii istorice [ex. hegelianismul]. In religie şi în mistică, intuiţia este o negaţie a istoricităţii.

De aici derivă caracterul neprogresiv al intuiţiei, mai accentuat în cea religioasă, mai diminuat în cea nereligioasă. Fiind o prindere directă şi imediată este natural să treacă peste progresiune. Din acest caracter ea se deosebeşte de dialectică, al cărui proces de cunoaştere imediat şi progresiv, presupune o desfăşurare infinită, fără un punct de ajungere în acest proces. Sinteza în structura gândirii dialectice niciodată nu este definitivă; ea este deschizătoarea la noi dualisme şi la noi sinteze. Acest caracter progresiv determină caracterul de provizorat al cunoştinţii dialectice. Instituţia urmăreşte o cunoaştere cu caracter definitiv; aici rezidă şi acel sentiment de certitudine ce însoţeşte intuiţia.

In această legătură a intuiţiei cu o anumită notă afectivă s'a văzut subiectivismul şi nevalabilitatea ei. Cu toate acestea, nu trebue să se uite că trăirea subiectivă, dacă e intensă, poate să reveleze un conţinut destul de bogat de viaţă. Martin Heidegger în a sa «*Was ist Metaphyzik?*» a arătat cum plictiseala ne revelează existentul ca total, iar groaza, neantul. Sören Kierkegaard vorbind de revelarea existen-

ţialului ca atare în păcat. Toate acestea dovedesc că faptul experienţii subiective de care este legată intuiţia, nu este lipsit de fecunditate, că dimpotrivă ceeace numina marile atitudini sau perspective nu sunt decât sublimări sau obiectivaţiuni pe un plan mai intelectualizat a acesteia.

In strânsă legătură cu structura intuitivă a cunoaşterii religioase stă problema simbolului. Când se naşte simbolul? Atunci când intuiţia unei realităţi e prea vie şi prea adâncă pentru a-şi găsi o expresie adecvată. Aceasta este condiţia subiectivă. Cea obiectivă se referă la conţinutul bogat şi multiplu al obiectului, conţinut inexprimabil într'o formă simplă. Unde intuiţia nu-şi poate clarifica elementele simbolul apare ca o expresie determinată a ceva nedeterminabil. Este explicabil de ce la baza lui rezidă un mister ce nu poate fi luminat complect. Simbolul dovedeşte că dela intuiţie la expresie este un drum şi că este o iluzie posibilitatea de a-l suprima pe acesta. El este o expresiune statică, în deosebire de mit, care este o expresie dinamică. Atât simbolul, cât şi mitul derivă din faptul ireductibilităţii obiectului. Caracterul lui e unic şi singular îl face impropriu pentru asimilare în concept. Ce rol are cunoaşterea raţională în religie? Această problemă care este eliminată pe baza afirmaţiilor noastre de mai sus, îşi găseşte o importanţă deosebită atunci când o aplicăm la materialul elaborat al religiei, la ceeace are ea caracter de sistem, la construcţia unitară pe planul teoretic. Dogmatica se încadrează într'un plan teoretic; astfel perspectivele cunoaşterii raţionale se pot lărgi în acest plan, chiar dacă el ar avea — şi are — rădăcini într'o regiune preteoretică. Cunoaşterea raţională se poate exercita în cadrul dogmaticului, nu fiindcă acesta ar respecta exigenţele raţionalului, ci fiindcă formularea lui este raţională. In religie, întrucât aceasta reprezintă un sistem, şi nu trăirea ca atare, singura fecundă, predomină spiritul constructiv al cunoştinţii raţionale. Faţă de religiositate, care dă naştere religiei, planul

formulării raţionale este ceva derivat, şi în acest fel, mai puţin esenţial. Intuiţia religioasă care are priză în ontologie constitue elementul fundamental şi esenţial din faptul experienţii religioase. Că este aşa, o dovedeşte procesul istoric, viaţa istorică a religiei, care ne arată că în epocile când domnea o dialectică facilă, sărăcia interioară era implicită.

Prin predominarea elementului intuitiv în religie se realizează transcenderea tuturor formelor cari se interpun între noi şi realitate. Predominarea aceasta a intuitivului exclude criteriile şi valorile transcendente, cu cari religia în mod inevitabil apreciază realitatea? Se execută aici o eliminare mai mult în intenţie, decât de fapt, deoarece religia nu poate renunţa la suma de valori cari îi definesc structura. Intuiţia, întru atât întrucât ea este religioasă, prin acest atribut este colorată cu diverse note constitutive religiei.

Presupunând că intuiţia ar fi absolut pură, fără note anterioare şi fără valori însoţitoare, în procesul de elaborare al intuiţiei se execută fenomenul care o asimilează unui cerc de valori; atunci când ea se sublimează în planul teoretic această asimilare este inevitabilă.

Religia, arta etc. toate au un domeniu limitat de valori peste cari nu pot trece fără să-şi altereze substanţa lor specifică. Structura cunoaşterii religioase este determinată de sfera de valori în care trăeşte religia.

Cunoaşterea religioasă, alcătuind un tip de cunoaştere în cadrul celorlalte, este în acelaş timp o formă particulară a unei structuri mai complexe pe care o constitue intuiţionismul, care reprezintă un cadru mai vast în arhitectonica tipurilor de cunoaştere.

EMIL E. CIORAN.

ISTORIA ŞI DOCTRINA BISERICII ANGLICANE.

[TREI CONFERENŢE ŢINUTE LA FUNDAŢIA CAROL DIN BUCUREŞTI, ANUL 1931].[1]

Trei factori de mare importanţă trebue să avem în vedere, când ne cugetăm la istoria creştinismului apusean. Intâi, e influenţa enormă a cugetării fericitului Augustin [mai profundă asupra Catolicismului roman şi a Protestantismului decât asupra anglicanismului; totuşi într'o măsură cu mult mai mare resimţită în tradiţia anglicană decât în ortodoxie]. Al

[1] In anul 1930 dl prof. Loichiţa a publicat un studiu în „Candela": *Anglicanism şi Ortodoxie*, în preajma congresului din Lambeth al Episcopilor anglicani. Pe cât ştiu, acesta e primul studiu relativ la anglicanism, intreprins de un teolog român. Până acum anglicanismul se judeca prin prisma de vedere a catolicilor sau a protestanţilor, ambii supuşi prejudiţiilor. Cu astfel de prejudiţii nu se puteau prezinta delegaţii ortodocşi la tratativele de unire cu anglicanii. Astfel de tratative au avut loc şi cu prilejul congresului din Lambeth, la care a participat ca reprezentant al Bisericii noastre I. P. S. Nectarie, Mitropolitul Bucovinei. In delegaţia ortodoxă la congresul din Lambeth *teza Nectarie* a fost obiectul unei atenţiuni speciale. Revistele teologice anglicane s'au ocupat de teza Nectarie, care cerea o precizare a doctrinei anglicane, înainte de orice tratative de unire cu ortodocşii. După congresul din Lambeth în 1930, teologul anglican Dr. Frank Gavin, dela facultatea teologică din Newyork a intreprins o călătorie în centrele ortodoxe, ca să lămurească poziţia anglicanilor. Eruditul teolog anglican se bucură de mare repulaţie. Din prilejul aniversării niceane, a publicat o lucrare savantă: *Cugetarea greacă* [Dogmatica ortodoxă], care e consultată de teologii streini şi e elogiată şi de ortodocşi. Dogmatist şi istoric, cu temeinică cunoştinţă a trecutului şi un admirabil simţ critic, în tot ceeace scrie şi rosteşte, profesorul american este exponentul autorizat al anglicanismului. Din acest motiv am crezut că fac un bun serviciu tratativelor de apropiere dintre anglicani şi ortodocşi, când traduc rezumatul celor trei conferenţe, ţinute la Bucureşti, publicate de autor în revista: Church Times din Londra.

doilea factor, însemnătatea evului mediu în Apus. Apusul a întemeiat o civilizaţie şi o cultură unitară, având trei focare: regnum, studium et sacerdotium, adecă focarele vieţii politice, intelectuale şi religioase-bisericeşti. Cu toatecă într'un anumit sens aceasta nu era decât continuarea şi reîntinerirea idealurilor lui Iustinian, era în alt sens creaţiunea intelectuală a lui Carol cel mare, izvorâtă din concepţia *Civitas Dei* a fericitului Augustin. Din laturea intelectuală, scolasticismul — marele sistem intelectual şi teologic pornit de Anselm de Cantenbury şi trecut prin censura altor doi fii ai Bisericii anglicane, Duns Scotus şi William de Occam, a stăpânit, a frământat şi a direcţionat mentalitatea vremii până în preajma Reformaţiei.

Al treilea factor e Reformaţia. Ea a avut o înrâurire covârşitoare de nedisputat atât în Biserica romană, cât şi asupra diferitelor forme ale Protestantismului şi în Biserica anglicană. Reformaţiunea a determinat ritmul, temperamentul şi tendinţele catolicismului modern dela începutul contrareformaţiunei, a impregnat un caracter special evoluţiei vieţii religioase, care se desprinde şi în societatea iezuiţilor precum şi în opera de reformă generală şi teologică a Sinodului tridentin. Sute de secte protestante au răsărit pe urma Reformaţiei şi de atunci încoace. Anglicanismul s'a smuls din braţele papalităţii fără însă să se cufunde în comunităţile religioase, create în veacul al XVI-lea. Curentul din Anglia ar merita cu mai mult drept denumirea de Reformaţie, pe când cel desfăşurat pe continent ar merita mai curând denumirea de: Revoluţie.

La originea creştinismului în Anglia trebue distinse: sorgintea celtică şi romană, după care urmează o a treia, după cucerirea saxonă.

Organizatorul adevărat al Bisericii anglicane a fost Theodor de Tars, călugăr grec pe care Papa l-a numit Arhiepiscop de Canterbury. Deşi grec prin naştere şi creştere, când s'a urcat în scaun era trecut de 60 de ani, cunoştea metodele şi organi-

zaţia Bisericii romane şi le-a menţinut, complectându-le cu întroducerea sinoadelor anuale. A delimitat teritorul eparhiilor şi le-a organizat temeinic şi a contribuit în mare măsură la împăcarea divergenţelor dintre ideile latine-romane şi datinile religioase celto-britanice. La aceştia exista atunci mărturisirea particulară a credincioşilor la duhovnicul lor. Theodor şi-a dat aprobarea sa la această practică tradiţională.

Prin cucerirea normană din veacul al XI-lea, se întroduce la creştinii englezi un element nou, puternic: legea şi organizaţia normană-latină. Toate străduinţele energice ale Papilor de a-şi impune supremaţia feudală asupra principilor şi a poporului, Wilhelm, cu toate că era un înflăcărat aderent al Bisericii — le respinse cu ultima energie. Organizarea Bisericii, după cucerirea normală s'a făcut potrivit planurilor lui Theodor şi graţie acestora s'a putut realiza unitatea Bisericii în sânul poporului englez.

Separarea judecătoriilor bisericeşti de cele civile a dat anză mai târziu la tensiuni serioase. In epoca normană, pământul ţării a fost împodobit cu măreţe zidiri de biserici, cari sunt dovada renaşterii vieţii religioase a naţiunii. Dar şi sub raport intelectual se poate constata un avânt însemnat. E deajuns să pomenim numele Sf. Anselm, care ne-a lăsat studii profunde relative la temeliile credinţei şi la valoarea ei eternă. Normanii au restabilit ierarhii saxoni în scaunele lor iar centrele bisericeşti au fost mutate în locuri de vază.

Biserica şi naţiunea formau o singură unitate indisolvabilă. Cheea de înţelegere a veacului de mijloc trebue căutată în perpetuarea în forme apusene a idealurilor lui Iustinian.

In esenţa aceasta e a se înţelege astfel: Există un singur organism omogen sub două aspecte: bisericesc şi politic. In acest sens Biserica şi Statul nu reprezintă două societăţi sau grupuri, ci ambele formează aceeaş societate.

Sfera Bisericii e mai largă decât ceeace înțelegem azi prin „Biserica“ modernă. In sfera dreptului canonic de atunci intrau mai multe atribuții decât în noțiunea Dreptului civil. Prin universitățile sale dela Oxford și Cambridge, Biserica domina, îndruma și stimula întreagă viața intelectuală. Prin venirea călugărilor în veacul al XIII-lea, energiile intelectuale s'au amplificat în mod considerabil: Roger Bacon, Grosseteste, Peckham și alți luceferi intelectuali au justificat pe deplin expresia Papei: *Clerus anglicanus stupor mundi.*

Cea mai activă și mai statornică opoziție față de Tomas de Aquino pornia din Anglia. Duns Scotus a urzit procesul criticismului, dar n'apucă să-și închege un sistem propriu, când William de Occam dedea lovitura de grație scolasticismului. Spirite originale ca Anonimul de York formează preludiul reformației și o pregătesc lăuntric, și după cum înaintașii ca Ion Scotus Erigena, cu pătrundere greacă în veacul al IX-lea, călugărul Roger Bacon cu spiritul său științific, tot astfel Ioan de Salisbury cu opera sa Polycratius — manualul bărbatului de stat — se slabilește tradiția anglicană cu notele ei caracteristice. Dr. Gavin trece apoi în revistă factorii conducători ai Reformației dealungul veacului al XIV-lea.

In acest veac se frământă în taină idei și circumstanțe fără de care istoria ulterioară n'ar putea fi înțeleasă. Este opera războaielor intermitente dintre Scotia și Wales, Războiul de o sută de ani cu Franța, Exilul babilonic al Papalității, Ciuma [cu urmările ei sociale, economice, bisericești și chiar și teologice], apariția lui Ioan Wycliffe și ucenicii lui Lollarzii. Idei subversive și revoluționare între conducătorii politici și Papa, sbuciumul religios și intelectual provocat de William de Occam și Marsiglio de Padua. Protestul în contra Papei deveni sistematic și sprijinit de o mentalitate nouă a corifeilor naționali și religioși. Parlamentul țării declină să accepte autoritatea Papei în conflictul dintre Co-

roana engleză şi Scoţia. Regii se luptau în contra Franţei pentrucă Papa sprijinia şi simpatiza cu duşmanii patriei. Procedurile Curiei romane exasperară Biserica anglicană, iar abuzurile romane aglomerau în sufletele englezeşti otrava indignării, grăbind isbucnirea conflictului. Când exilul de Avignon sfârşeşte cu fatala schismă [1377—1407], poporul englez ca un singur om, clerici şi mireni, cer să se arunce legătura compromisă.

Importantele Legi Provizorice şi bula Praemunire, în esenţă articulează principiul: anumite drepturi suverane ale Coroanei şi anumite drepturi inalienabile ale poporului au fost călcate de Papalitate, deci exerciţiul jurisdicţiei se refuză şi nu mai există. Pe această temelie se aşează principial programul bisericesc şi juridic al Reformaţiei engleze.

Răsboiul cu Franţa a avut însemnate consecinţe sociale şi economice, dar mai ales ciuma ivită la mijlocul secolului. Mănăstirile au fost pustiite de cei mai buni călugări. Lumea şi-a perdut credinţa şi s'a întors la un fel de fatalism mohamedan ori la magia ocultă; întreagă construcţia socială s'a prefăcut, fără ca să se mai poată restabili ordinea caracteristică din trecut.

La sfârşitul veacului al 14-lea, sufletul înoit al ţării şi întreagă viaţa neamului îşi croeşte o alvie nouă. Intreg clerul e cu simţire şi cugetare englezească. Spiritul internaţional al evului mediu se refugiase din viaţa publică, doar în unele mănăstiri mai era o oază de lume veche, în unele vechi familii aristocratice, cari prin căsătorii mixte şi prin legături cu străinătatea mai păstrau duhul cosmopolit. E de mirat că Reformaţia n'a izbucnit mai curând, deşi factorii operativi erau în plină acţiune încă pe la 1400. Influinţa lui Wycliffe şi-a arătat efectele mai târziu.

Reformaţia engleză este un epizod, obârşia ei e complexă în ordinea intelectuală, politică, socială şi religioasă a istoriei naţionale.

A DOUA CONFERINŢĂ.

Imparte istoria Reformaţiei în trei secţiuni: restauraţia independenţei constituţionale sub Henric al VIII-lea. Conflictul cu Roma şi calvinismul pe timpul Elisavetei. Reconstruirea anglicanismului în Restauraţie.

Henric al VIII-lea era un umanist şi teolog cu greutate. Adânca influinţă a lui Erasm asupra lui Henric şi a ilustrei sale fiice Elisaveta se constată din legislaţia lui, ostilitate faţă de superstiţii, aversiunea faţă de viaţa monahală decăzută, interes faţă de ştiinţa nouă, opoziţie faţă de toate formele obscurantismului. Cultul Bibliei, studiul Scripturii şi al Revelaţiei, în interpretarea genuină a Bisericii prin Sinoade şi Credeuri. Strălucirea teologiei şi a Bisericii sub Iustinian, restabilirea gloriei imperiale a acestuia. Domnia lui coincide cu ivirea clasei de mijloc, înălţarea autorităţii regelui pentru păstrarea echilibrului, progresul economic şi al simţului patriotismului. Alianţa lui cu clasa de mijloc. Imperialismul lui Henric în faţa imperialismului papal. Conflictul nu se putea termina decât prin înfrângerea Papei. Curia papală exploata bogăţiile ţării. Mănăstirile cărau la Roma bogăţiile agriculturii engleze. Suprimarea monahismului pornia din motive economice şi politice religioase. Clasa de mijloc în contra Papei şi a călugărilor. Secularizarea convenia Regelui şi ţării.

Divorţul n'are importanţa pe care i-o atribuie catolicii. A fost legal şi legitim în Franţa, cu puţin mai înainte şi era în conformitate cu canoanele.

Reformele lui Henric sunt constituţionale. In doctrină, disciplină, cult Biserica anglicană e catolică. Că şi-a luat titlul de suprem cap al Bisericii Angliei, în esenţă după modelul altor împăraţi creştini, Henric se cugeta la Iustinian. Intre Henric şi Elisaveta e simplificarea liturgiei în limba naţională.

Aranjamentele bisericeşti ale Elisavetei sunt de mare importanţă. Biserica anglicană avea înaintea sa sistemul protestant al lui Luther, Calvin şi cel

latin în forma hotărârilor tridentine. Din punct de vedere politic, nici un sistem nu admitea doctrina Drepturilor divine ale Regilor, la care ei ţineau mult. Ambele sisteme erau teocratice pentrucă la fiecare era necesară deducţia că Statul e subordonat Ierarhiei Bisericii.

Din motive politice, atitudinea Elisavetei era şi anti-romană şi anti-calvinistă. In ce priveşte prima, să nu se uite că dacă Papa dă sancţiune la asasinarea unui rege, o astfel de etică e anticreştină. Puritanismul calvin doria o reformă după modelul dela Geneva.

Printr'o abilă politică externă, excomunicaţia papală s'a amânat până în 1570. De se făcea la începutul domniei, istoria Angliei ar fi avut altă înfăţişare. E îndoelnic lucru că şi-ar fi putut ţine tronul dacă excomunicarea se pronunţa la 1559.

In sinul Bisericii Angliei erau unii cu inclinaţii pronunţate spre calvinism, care totuşi se împăcau cu ierarhia, cu Prayer B. şi cu datinele strămoşeşti. Sperau însă că cu timpul toate acestea vor dispare. Influinţa veche catolică sperau să o stângă prin încurajarea ierarhiei naţionaliste. Situaţia era anormală, dar e fapt constatat. De aceea se cerea cu insistenţă să se clarifice situaţia Bisericii engleze printr'o expunere pozitivă. Lucrul acesta l-a întreprins mai întâi Richard Hooker cu opul său [1602] Legile cârmuirii bisericeşti, îndreptată în contra calvinizanţilor. Aceasta e prima clarificare a anglicanismului după reformaţie. Categorică deşi temperată această lucrare e antipuritanistă prin excelenţă. Judiciosul Hooker arată că Dumnezeu nu-şi demonstrează voinţa sa numai prin revelaţiunea Bibliei, ci raţiunea şi legea încă îşi au rostul lor. Cuvântul lui Dumnezeu nu e numai cel scris, ci mai ales cel Incarnat, iar Biserica este trupul mistic şi sacramental al Incarnaţiei Domnului. Religia e şi raţională şi mistică, sacramentală şi socială. In esenţă calitatea organică a creştinismului a ceeace Protestantismul

întunecă, neglijează şi tăgădueşte, afirma Hooker cu emfază în contra calvinismului.

In vreme ce Romanismul ca forţă politică şi socială era strivit şi aproape desfiinţat în Anglia prin biruinţa din 1588 asupra armadei spaniole, Puritanismul se menţinea viguros. In timpul domniei celor doi Stuarţi primi — Iacob I şi Carol I — Puritanismul s'a înălţat la o putere considerabilă, care s'a întărit şi mai mult prin decapitarea la 30 Ianuarie 1645 a lui Carol I şi ameninţa să cucerească Anglia. Stuarţii erau convinşi de doctrina Dreptului divin al Regilor. Aceasta a fost pe timpul lui Henric şi Elisaveta o doctrină politică, acum însă era o doctrină teologică.

In fine vine decretarea religiei de stat.

Puritanismul militant, organizat şi întărit politiceşte, după martirajul arhiep. Laud [1645] şi a Regelui Carol I [1649] e răsturnat de Biserică. Ea în această perioadă e condusă de o serie de teologi celebri, ca Lancelot Andrewes, Cosin, Laud. La 1660 naţiunea sbuciumată de tirănia Liberatorilor, recheamă pe Stuarţi la cârma ei.

Restauraţia înseamnă o epocă nouă în Reformaţia engleză. Anglicanismul se cristalizează. Concepţiile protestantismului continental se abandonează. Mai întâi se lămureşte rolul Coroanei în chestiuni bisericeşti. Regele reprezintă elementul mirean. Anglicanismul e înfăţişat printr'o pleiadă strălucită de clerici, credincioşi bisericii, în care naţiunea s'a recunoscut pe sine nealterată, liberă şi nestânjenită. In construcţia lor sufletească se desprinde filiaţiunea greacă, debarasată de tradiţia romanistă. E prima fază în evoluţia anglicanismului, când filozofia platonică răsăriteană se diferenţiază complect de scolasticismul-aristotelic. In veacul al 17-lea se ridica la mare vază Platonismul de Cambridge, care intronează cultul Bibliei, studiul patristicei şi loialitatea faţă de Biserică, într'un sens necunoscut Latinilor şi Protestanţilor. Pentrucă anglicanismul se concepea mai larg decât Biserica latină, cu aderenţa la so-

cietatea văzută în legătură cu Papa, sau decât Protestantismul cu ideea lui vagă despre Biserică, în esenţă invizibilă, laxă şi neprecisă. Moderaţiunea, iar nu violenţa de partid e nota caracteristică a anglicanismului la sfârşitul reformaţiunei. Aceasta a avut incontestabile părţi umbroase ca: formalismul ţăpăn, dar şi părţi bune, libertatea investigaţiunei, şi dreptul opiniei proprii. Din punct de vedere religios reticenţa decentă în chestii religioase n'a împiedicat exprimarea liberă a convingerii, nici n'a lăsat să se întroducă sistemul suprimării convingerilor sincere. Aceasta însă a contribuit ca neamul să considere religia un factor dinamic în viaţa individuală şi colectivă, iar Biserica să dobândească prestigiul celei mai importante instituţii naţionale. Atitudinea sa faţă de reformaţie, conferenţiarul a precizat-o în următorul chip: A fost reformaţia o binecuvântare sau o plagă? A justificat ea paroxismul pasiunilor, distrugerea datinilor, comorile preţioase ale artei şi literaturii, aruncarea oamenilor în dileme grozave şi sbuciumul secular? Reformaţia a fost — afirmăm hotărât — o necesitate inexorabilă. Fără de ea s'ar fi prăbuşit neamul, care avea nevoie de o operaţie pentru a fi salvat. Mult ce s'a făcut, nu s'a făcut numai din motive abstracte religioase. E un complex de cauze şi de factori: politice, sociale, economice, naţionale şi divine. In esenţă Reformaţia în Anglia înseamnă redobândirea aceia ce constitue vertebra principală a creştinismului şi aceasta s'a perdut câtă vreme a dăinuit romanismul, ca teologie, doctrină şi disciplină; era o infiltraţie năbuşitoare care făcea Anglosaxonismul să reacţioneze. Autocratismul latin sugrumase principiile de libertate creştină. Autoritatea fără libertate e o plagă întocmai ca şi libertatea fără autoritate. Iar Reformaţia engleză a restabilit cumpăna între aceste două principii mari; ea a izbutit să realizeze în mare măsură acest postulat, iată de ce nu pot pricepe nici catolicii nici Protestanţii ce însamnă anglicanismul. Intre cei doi poli opuşi stă anglicanismul a cărui

cvintesenţă e armonizarea celor două principii de autoritate şi de libertate. In faţa autocratismului papal şi a individualismului protestant cu inclinaţii anarhice, drumul nostru nu e nici la dreapta nici la stânga. Anglicanismul protestează cu ultima energie în contra regimentării, a legalismului şi a suprimării individului în acţiune ca şi în conştiinţă. In acest sens suntem: Protestanţi. Dar când susţinem cu tărie valoarea tradiţiei şi a vieţii catolice, autoritatea trupului organic al lui Hristos şi suprema necesitate a sacramentalismului, reclamăm cu emfază titlul de „catolici".

Reformaţia ne-a adus şi însemnate pierderi: încălecarea din partea Coroanei, separarea insulară de legătură cu celelalte comunităţi soborniceşti, îngustimea restricţiei de sine în adaptarea la condiţiile de colaborare externă, în credinţă şi practice religioase — toate acestea în dauna îmbogăţirii vieţii şi a disciplinei pietăţii creştine, sunt defectele temporale ale Reformaţiei noastre.

Dar întinerirea vieţii n'a lipsit nici odată. Când a fost mai lâncedă în veacul al 18-lea, anglicanismul s'a aliat cu Deismul şi a dat naştere: mişcării evanghelice.

Dinamismul ei n'a apus, n'a fost aruncată la mal ca o naufragiată, ci a renăscut de câteori neamul englezesc se găsia la o răspântie, prin ceeace a binemeritat încrederea şi loialitatea fiilor săi.

BISERICA ANGLICANĂ DE AZI.

A TREIA CONFERENŢĂ.

A interpreta Biserica anglicană de azi este destul de greu. Alte biserici nu pot uşor înţelege natura şi geniul Bisericii anglicane. Pentru Protestanţii continentali ea e un tip de anomalie protestantă sau un catolicism falsificat. Catolicii, deşi unele grupuri neoficiale simpatisează cu anglicanii, o consideră eretică şi schismatică. In apus observatorul super-

ficial o socoteşte binevoitor un anachronism politic, o organizaţie culturală — nereligioasă — sau o formă moderată de creştinism insular. Ea este însă răspândită în tot pământul şi nu mai este propiu zis o biserică pur englezească.

Ortodocşii vreau să ştie care e viaţa ei internă. Sunt trei şcoli distincte, care se integrează în anglicanism. Ceeace produce nedumeriri ortodocşilor e tovărăşia unora cu Protestanţii, iar a altora cu Catolicii. La hirotonie se face o mărturisire de credinţă. Cele 39 articole nu formează doctrina Bisericii anglicane. Ele sunt un expedient istoric, ca să ţină la olaltă cât mai mulţi, afară de extremişti. Veacuri dearândul ele au fost un monument istoric negativ interesant, dar influinţa lor nu alterează nici doctrina, nici cultul, nici disciplina Bisericii.

Ce se mai poate spune de şcolile, direcţiile din Biserica anglicană? Două lucruri ni se par de importanţă. In istoria bisericii nedespărţite — a celor 7 sinoade ecumenice erau în vigoare două principii: autoritatea şi libertatea. Revelaţia în esenţă e *lucru dat*, nu e născocire omenească spre a satisface curiositatea minţii omeneşti. Dumnezeu a dat-o. Omul a primit-o. Iar din punct de vedere al metodei: Revelaţia de fapt e mai mult un proces decât un act. Dumnezeu condiţionează conţinutul Revelaţiei de capacitatea de lumină care este în omul care o primeşte. Când citim Testamentul Vechiu, observăm cum Israilul străbate din stadiu în stadiu spre a înţelege natura, caracterul, atributele şi voinţa lui Dumnezeu. Dela Henoteism, ori monolatrie la monoteism şi dela acesta la monoteismul, cum explica epistola către Evrei 1. I, „Dumnezeu care în trecut a grăit către părinţii noştri prin proroci, ne-a vorbit mai apoi prin însuşi fiul său". Dumnezeu respectă capacitatea şi condiţiile omului. Nu vrea să-i impună mai mult decât ceeace poate cuprinde. Există deci o reciprocitate a revelaţiei dela Dumnezeu la om şi dela om la Dumnezeu. Dealungul dramei Răscumpărării

sunt sufletele, vechicolele glasului lui Dumnezeu către oameni. Ele n'au fost numai nişte instrumente pasive. *Calitatea* Revelaţiei s'a efectuat şi destilat prin agenţi umani, răspunzând liberi şi cooperând voluntar cu voinţa lui Dumnezeu. Dumnezeu, mai pe scurt, recunoaşte principiul libertăţii omeneşti. La încarnaţie Dumnezeu a aprobat cuvintele fecioarei jidoveşti, care semnifica asentiment şi cooperaţie. Iată roaba Domnului, Luca 1, 38. Nu numai autoritatea, ci şi libertatea e sacră. In veacurile primare ale Bisericii ambele principii operau în armonie coherentă. Exerciţiul autorităţii — da, însă era moral. Când sf. Ilarie de Poitiers şi sf. Atanasie protestează contra întrebuinţării forţei în chestii religioase, enunţau un principiu vital. Cumpăna trebue ţinută. In sf. Părinţi greci nu s'a încercat suprimarea libertăţii agentului uman.

La apuseni, autoritatea a eclipsat libertatea. Teutonii însă cu etosul lor fin pentru libertate n'au cedat.

Papa însă în 1870 rămânând cu ai săi a proclamat infalibilitatea. Anglicanismul ca fenomen apusean se opune Romei şi cu aceeaşi tărie şi Protestantismului. O sinteză reprezintă anglicanismul, fără să fie de un echilibru mecanic ci mobil.

Atât autoritatea cât şi libertatea oferă valori nepreţuite, dar cu mari primejdii e împreunată ataşarea fie de o parte fie de alta. Anglicanismul în stare de echilibru mobil e într'o perpetuă adjustare faţă de ambele, împăcându-le şi prelucrându-le cu rodnicie într'o sinteză liberă şi leală. A doua observaţie pe care o găsesc necesară pentru o mai bună înţelegere a anglicanismului sunt dator să o fac.

Cel puţin în ce priveşte accepţia din afară a Anglicanismului. Aceasta din motivul că Anglia e inima unui vast imperiu mondial, sau mai explicit a unui conglomerat de neamuri şi — special cu privire la situaţia celor din America — unde anglicanismul e alăturea de o mulţime de comunităţi creştine, cu care trebue să trăească în concordie şi amiciţie. Dar nu numai aceasta. Concepţia ecumenică a anglicanis-

mului se datoreşte esenţei sale spirituale şi spiritului său constitutiv. El este de fapt un microcosm al creştinătăţii. E sensibil la toate curentele, nevoile şi problemele, cari caracterizează grupările creştine de pretutindenea. Il privesc de aproape orice dificultăţi, care apasă undeva sufletul creştin. Nu e de a se înţelege aceasta ca şi cum orice problemă specifică şi concretă dintr'o biserică oarecare găseşte o echivalentă corespondenţă în anglicanism, ci la orice dificultate, privită în faţă se caută principiul de soluţionat în anglicanism.

In acest sens, direcţiile din sânul anglicanismului în loc să fie pricină de slăbire, sunt energii pozitive. Am făcut experienţa discutând cu fraţii noştri cum s'ar putea soluţiona neted diverse probleme ca cea din noua bulă papală: Biserica şi obligaţia socială, Problemele Mişcării credinţă şi organizaţie, teologia Barthiană, Creştinismul practic, Şcoala formgeschictliche a interpretării N. T., Curentul zionist din Grecia, Problema ortodoxă în Apus, academia teologică rusească a pribegilor ruşi, alăturea de o mulţime de alte probleme domestice din Anglia şi America. Un prietin vechiu făcând analogia şi contrastul dintre romano-catolici şi anglicanism a descris anglicanismul ca „arcul unui vast cerc". Nu e greşit. Arcul presupune ceva mai mult decât realizează. Astfel anglicanismul are cale deschisă spre orizontul cel mai larg şi e mai cuprinzător decât Catolicismul latin şi decât Protestantismul.

Dacă e adevărat că Biserica anglicană e un microcosm al creştinătăţii [ce e drept în sensul creştinismului apusean, iar ortodocşi şi bisericile separate ale Răsăritului sunt în graniţă cu noi] atunci această Biserică are o misiune de împlinit. Căci nu putem admite ca situaţia Bisericii desbinate să fie după voea lui Dumnezeu. De aceea Bisericii anglicane îi revine datoria de a se dedica problemei reunirii bisericilor.

Arată apoi principiile depuse în cărţile ei simbolice şi închee aşa: Biserica anglicană de azi stră-

bate prin mari şi însemnate prefaceri. Pe teren misionar, activitatea ei a împlinit un secol. Increştinarea popoarelor de alte credinţe priveşte întreagă creştinătatea şi pe orice preot. Conferenţa de Lambeth, organism pur consultativ al Episcopilor anglicani din lume — se întruneşte din decadă în decadă — nu e for legislativ, ci pune probleme şi le canalizează într'o alvie. Unele sunt aprobate cu unanimitate, altele se discută cu aprindere.

Sunt probleme: sociale, economice, filozofice, ştiinţifice, intelectuale morale şi religioase, strânse într'un vast laboratoriu, menit să lărgească orizonturile dincolo de hotarele unei ţări şi ale unui neam, până la limita, care cuprinde lumea de azi, peste care guvernează mâna lui Dumnezeu.

TRANDAFIR SCOROBEŢ.

DUMNEZEU ÎN NATURĂ.

II. TREBUE SĂ FIE UN FOCAR AL EXISTENȚEI.

[PLOTIN].

Intr'un raționament ilustru, filozoful Plotin voia să fixeze toate ideile vechilor filozofi cu privire la existența lui Dumnezeu.

„Trebue să fie un focar al existenței“, bănuia filozofia veche.

Este sigur un focar al existenței, spune filozofia creștinismului. Focarul acesta apare însă numai celorce se ostenesc să-l descopere. De aceea Pasteur zicea că cercetătorilor „Dumnezeu le-a apărut la capătul cercetărilor și ei au crezut“.

Numai bucuria descoperirilor sale l-a făcut pe marele naturalist scandinav Lineu ca, după admirabilele sale lucrări asupra organizațiunei plantelor, să zică:

„Dumnezeu cel etern, Dumnezeu cel imens, Dumnezeu cel atotștiutor, Dumnezeu cel atotputernic, a trecut pe dinaintea mea. Nu L-am văzut în față dar..... am urmărit ici și colo urma Lui, printre lucrurile creațiunii și, în toate aceste lucrări, chiar în cele mai mici, mai imperceptibile, ce putere! ce înțelepciune! ce perfecțiune, care, nu se poate defini“.[1]

Natura îndrumează pe om spre Dumnezeu.

„Valoarea cea mare și superioritatea cunoașterii naturei constă în faptul, că ea mijlocește creștinismul adevărat“, cum zicea Liebig.

Și orbii au studiat cu patimă minunile naturii.

[1] Flamarion, „Dumnezeu în Natură“.

Huber a devenit celebru în apicultură numai prin râvna lui neadormită pentru cunoaşterea vieţii albinelor.

„Cel ce-şi trece viaţa, fără să prindă tot ce se petrece în natura din jurul său, îşi leagă singur ochii, îşi astupă urechile şi nu vrea să guste clipele de fericire ce i se prezintă în cale; e o umbră de om, care rătăceşte, până ce ajunge în lumea umbrelor veşnice; e chip de piatră, pe care nu-l poate mişca nici bucuria, nici grija altora". [1]

„Natura, explicată de ştiinţă, mi-a arătat pe Dumnezeu — zicea Camille Flamarion — într'un chip deosebit. Am privit în natură raporturile armonice, care constitue frumuseţea reală a lumii, şi, în estetica lucrurilor am găsit manifestarea glorioasă a cugetării supreme.

„Nici o poezie omenească nu s'ar putea compara cu adevărul naturii şi, cuvântul veşnic mi-a vorbit — cu mai multă elocvenţă — în cele mai modeste opere ale naturii, decât omul în cele mai pompoase poeme ale sale".

Nu-i de mirare, ca s'auzim pe Dumas, secretarul perpetuu al Academiei franceze, declarând la 1868: „Eu cred în Dumnezeul Revelaţiunii ca într'al naturii şi al raţiunii. E acelaş Dumnezeu".

De aceea — am zis la început, şi repet acum, că — cel dintâi punct al Dogmaticei ortodoxe este, că Dumnezeu poate fi cunoscut şi pe cale naturală, pentrucă, „Dumnezeul nostru în cer şi pe pământ, toate câte a vrut a făcut". [Es. 115 v. 31].

„Iarăşi creaţia văzută — zicea Sf. Grigorie de Nazians — vorbeşte despre existenţa lui Dumnezeu".

Dacă nu ne-am teme de panteism, am zice împreună cu dl Mugur, [2] că în natură e fărâmiţat Dumnezeu în infinita şi straşnica Lui putere.

Din clipa în care ochiul omenesc începe să zărească cea mai mică rază de strălucire a lui Dum-

[1] I. Simionescu, „Din Tainele Florilor".
[2] Lamura.

nezeu, vălul neştiinţei şi al îndoielii este dat la o parte şi Dumnezeu, Creatorul lumii, apare în toată măreţia puterii Sale.

Ivirea lui Dumnezeu în sufletul omului şi mai ales în sufletul cercetărilor, dă o lovitură de moarte îndoelii şi necredinţii.

Credinţa, pune pe om în stăpânirea necunoscutului.

Credinţa ştie cu cea mai mare siguranţă că în spatele tuturor podoabelor naturii este Dumnezeu, pe care unii din oameni nu vreau să-L vadă şi de a cărui existenţă păcătoşii prin viaţa lor arată că nu le pasă.

Noi însă, frământaţi de „problema tulburătoare" a frumuseţilor naturii — pe cât le cunoaştem — şi a frumuseţilor spirituale, aşa cum râvnim să le cunoaştem, împărtăşim în totul cuprinsul ideilor lui Voltaire din aceste patru versuri:

„Că Dumnezeu există, din veci, ne-o spune Firea;
„Nu pot nici să-L pătrund, dar nici să-L părăsesc,
„Căci tot ce este în lume, Îi dovedesc mărirea
„Ş'un glas într'al meu suflet, îmi spune să-L iubesc!

[Tradus în Dumineca Ortodoxă].

III. OBSERVAŢI NATURA.

Baza tuturor artelor este observarea naturii.

Adevărul acesta nu poate fi nesocotit nici în ordinea morală. „O cunoştinţă temeinică — zicea sf. Grigore de Nazians — este o viaţă bună".

Cât de multă nevoie de o viaţă bună are lumea astăzi!

Ca valurile de grâu legănate de vânt ar trebui să fie legănate sufletele între Biblia descoperirilor lui Dumnezeu şi între cartea naturii pusă sub ochii fiecăruia.

Dar Biblia are puţini cercetători. Iar cartea naturii e neglijată din cauza dansurilor şi a sporturilor moderne.

Totuşi.

„Inţelegerea naturii vii trezeşte în noi un viu interes pentru fiinţe şi acesta ne pune în contact mai mult cu natura. Din acel moment, omul îşi schimbă purtarea sa. El va cruţa fiinţele, nu va mai rupe florile, nu va mai coji arborii aleelor, nu va mai împuşca paserile etc. şi una din menirile şcoalei educative, este aceea de a îngriji, de a înfrumseţa şi de a mări bogăţiile naturale ale ţării.[1]

„Noi, nu cunoaştem viaţa" — o mare lacună a pregătirei noastre — „dar ştim că ea îşi desfăşură la suprafaţa lumii splendorile sale".[2]

Pictorul cel mai neînsemnat — zice undeva Inocenţiu al Odesei — ne expune fără scop tablourile sale. Cu cât mai mult Inţelepciunea dumnezeească, care transformă întreaga suprafaţă a pământului într'un minunat tablou fermecător, a urmărit prin aceasta, să dea celor care privesc tabloul cel mare al naturii, învăţături folositoare!

Ascultaţi pe sfântul Ciril al Ierusalimului:

„Pomii au început să înflorească,
Fie, ca rodul lor, să se coacă degrab".

Dar, de rodul pomilor din via creştină, vorbea marele catehet.

Cu tot dreptul afirmă Flamarion: „Noi, adorăm pe Dumnezeu, în natură". Ideia aceasta o spune fericit şi preotul rus Grigore Petrow:

„Noi vedem numai lumea ce ne înconjoară; dar inima simte, că este cineva mai presus de lume, că noi aici pe pământ nu suntem singuri, că asupra noastră sunt îndreptate — din depărtare — privirile statornice ale Cuiva şi, oamenii pretutindeni se uită împrejur şi caută Fiinţa Nevăzută, dar simţită".[3]

Da. Toţi căutăm pe Dumnezeu. Şi, „ceeace ştiu

[1] N. Moisescu.
[2] Camille Flamarion.
[3] Rev. Sf. Sinod Oct. 1927.

eu, poate şti oricine. Numai ceeace simt este al meu", cum zicea Goethe.

„Toată cunoştinţa omenească, nu e decât o colecţie de mici fapte, de mici bucăţi de ştiinţă, şi de experienţă, adunate din generaţie în generaţie".[1]

Aceea ce adaugăm noi la cunoştinţele lumii, este simţirea cu care admirăm minunile sau tainele naturii.

Cum poţi să nu te minunezi când afli că vasele pentru sevă, la aceeaş plantă, primăvara sunt mai largi iar toamna sunt mai strâmte; că sunt plante polare, care rabdă un frig între 40—60 grade C. şi nu pier; că sunt alge equatoriale, care rezistă la o căldură de 80—90 gr. C., căldură care la noi ar usca complect ori şi ce vegetaţie; că la equator munca plantelor se continuă mereu-mereu, dând două rânduri de flori anual!

De ce perii europeni transportaţi şi plantaţi în Australia n'au dat roade — cu toatecă înfloreau — până nu s'au întrodus acolo şi albinele? De ce alte insecte n'au putut poleniza florile de păr? Sunt rânduieli ale Domnului, pe care ştiinţa le poate cerceta şi noi e bine să le cunoaştem.

Să cercetăm dar plantele, făpturi ale lui Dumnezeu, presărate pe pământul nostru.

Să înţelegem însă că şi noi, ca şi plantele, „suntem făpturi legate de pământ", dar râvna noastră, ţinuta noastră, fiinţa noastră spirituală, se îndreaptă spre cer şi aparţine cerului.

„Hristos a voit să aducă lumii cerul, — nu civilizaţia, dar, lumea n'a primit acest dar". [Bettex].

Lumea frământată de îndoială şi cucerită de patimi ar fi vrut să vadă pe Hristos izgonit din creaţiunea Sa.

Noi să ne silim, să cercetăm toată frumuseţea naturală de pe pământ şi din măestrita ei alcătuire să descoperim iscusinţa variată a Creatorului. Cercetarea naturii apropie de Dumnezeu. Ne-o spune

[1] Bettex: „Creştinismul şi studiul naturii".

scriitorul creştin Bettex: „Dupăcum un spor de lumină, de căldură şi de viaţă nu e posibil pe pământ, fără o apropiere de soare — îndepărtarea de soare producând numai frig şi moarte — tot aşa, pentru omenire nu există alt progres, decât apropierea de Dumnezeu. Mai aproape de Dumnezeu! Nu există în tot Universul altă formulă a progresului" p. 13.

„Cauza decăderii noastre sociale, este lipsa de credinţă". O spune Flamarion. Impreună cu el şi din adâncul inimii, trebue să strigăm:

„Noi nu cunoaştem pe Dumnezeu, dar ştim că există" prin lucrul mânilor sale, cum zicea Aristotel şi Voltaire.

Pr. A. C. COSMA

PREOCUPĂRI STUDENŢEŞTI.

1. EFECTUL UNEI EXPERIENŢE: UN „FAPT DIVERS".

Un ziar din capitala ţării noastre a publicat, mai zilele trecute, un oarecare „fapt divers". Se spunea anume că un student ungur, care frecventa regulat cursurile Universităţii din Budapesta, asistă într'una din zile la o lecţie de economie politică. Profesorul tocmai făcea unele consideraţii privitoare la comunism. In expunerea sa folosi şi numele foştilor şi actualilor conducători sovietici. Dar abia pronunţă aceste nume, când studentul de care e vorba se simţi jignit şi începu să protesteze contra profesorului său, pe motivul că aceste nume, ofensează bunul simţ. Iar întrucât profesorul îşi continuă expunerea, studentul părăsi sala de cursuri şi merse direct acasă unde povesti părinţilor săi întâmplarea. Tatăl nu stătu mult pe gânduri, ci înaintă acţiune contra profesorului care a ofensat onoarea fiului său. Mai apoi, în urma unor desbateri foarte interesante şi agitate, instanţele judecătoreşti dădură câştig de cauză reclamantului şi pedepsiră pe profesor cu o însemnată sumă de bani.

„Faptul divers" este clar şi nu are prea multă lipsă de comentar. Prin el se pot judeca urmele unei experienţe prin care au trecut vecinii noştri îndată după războiul mondial. Tristă experienţă! Bieţii oameni cari au avut ocazia să asiste la opera ei de înfrăţire universală (?) nu pot suferi nici măcar să se rostească numele acelor cari, prin acţiunea lor, au promovat şi promovează acest curent distructiv.

Gestul studentului ungur nu trebue considerat ca un exces de zel pentru credinţele părintelui său, nici ca un capriciu. El este reacţiunea bunului simţ jignit în intimitatea sa. Iar gestul părintelui trebuie interpretat ca cea mai categorică împotrivire faţă de un curent social care a lăsat, în scurt timp, urmele cele mai funeste.

Dar chestiunea trebuie privită şi sub alt aspect. Din ea se vede că există părinţi cari ştiu să insufle copiilor convingerea nestrămutată în valoarea trecutului şi desgustul, până la exagerare, faţă de un curent favorizat de o „clică" interesată. Mulţi capi de familie se pot inspira din atitudinea vecinului de

peste Tisa. Părinţii îşi vor face una din datoriile capitale întărind moralul fiilor lor şi făcându-l capabil de rezistenţă în faţa unei lumi nouă, cu idealuri deplasate.

2. PE MARGINEA UNEI ADRESE. (STUDENŢIMEA ŞI REPAUSUL DUMINICAL).

Organul de conducere al studenţimii române a trimis, recent, tuturor preşedinţilor de centre studenţeşti din ţară o adresă oficială foarte instructivă. Iată cuprinsul ei:

Domnule Preşedinte,

„Vă rugăm să binevoiţi a da dispoziţiuni societăţilor componente ale Centrului Dvs. să nu mai ţină şedinţe şi întruniri Dumineca de dimineaţă.

Timpul hărăzit celui Atotputernic trebuie să rămână al Lui şi al rugii către El, iar spiritului să nu-i fie răpit nici chiar de cele mai serioase preocupări de altă natură.

E credinţa noastră strămoşească, cheia de boltă a echilibrului sufletesc a tinerei generaţii, pilonul de rezistenţă şi făclia de lumină în viitor, pe care trebuie să o apărăm astfel".

Adresa merită o deosebită atenţie. Semnificaţia ei specială nu trebue să fie pierdută din vedere în timpurile noastre de desechilibru moral, de indiferentism religios, şi de zdroabă lumească în orice timp. Din ea se evidenţiază atitudinea tineretului universitar faţă de problemele religioase cu practicele lor respective. In tendinţa ei de a promova o atmosferă religioasă şi morală studenţimea începe cu sine însaşi. „Vezi mai întâi bârna din ochiul tău şi apoi paiul din ochiul vecinului", se zice şi în Sf. Scriptură. Studenţimea îşi face mai întâiu rânduială în propria sa casă. Este un început bun, chibzuit şi firesc. Imbrăcat în haina entuziasmului, caracteristic tineretului din toate vremile, acest început promite multe şi neamul nostru poate aştepta rezultate frumoase din realizarea lui practică.

Din zbuciumul evident ce se ascunde în conştiinţa generaţiei tinere de azi, din lupta surdă în care îşi dispută întâietatea două tendinţe contradictorii, dreapta sau stânga, se prevede, oarecum, binişor, mai apropiată sau mai îndepărtată, izbânda tradiţionalismului nostru curat şi cuminte, care a povăţuit şi în trecut paşii neamului nostru.

D. CĂLUGĂR.

MIŞCAREA LITERARĂ.

BHAGAVAD-GITA, poemă indiană. Traducere şi note de Pr. *Ioan Mihălcescu,* profesor la Facultatea de teologie din Bucureşti. 1932, pg. 126. Lei 45. (Biblioteca ist. religiunilor Nr. 3).

Apariţia în româneşte a acestei poeme indiane de mare valoare e prilej potrivit de a face aci un scurt şi edificator istoric al Istoriei Religiunilor, la noi şi aiurea.

Ştiinţa aceasta, cea mai tânără dintre disciplinele teologice, la Facultăţile de teologie din Apus are catedre aparte, onorate de profesori cu renume. Dintre marii istorici ai religiunilor, alături de Fr. Max. Müller, profesor la Oxford, considerat ca unul dintre părinţii acestei discipline ale cărei cursuri le-a inaugurat la 1888, amintim, ca mai cunoscut nouă, pe uriaşul „profet dela miazănoapte" arhiepiscopul Upsalei Nathan Soederblom (mort 1931), care înainte de a fi chemat la această înaltă demnitate ierarhică a cinstit o catedră de istorie a religiunilor dela una din Universităţile germane mai mulţi ani, iar ştiinţa propriu zisă a îmbogăţit-o cu valoroase lucrări de specialitate.

La Români, a plantat-o şi o cultivă astăzi cu mult zel părintele profesor Ioan Mihălcescu, dela Facultatea de teologie din Bucureşti.

Părintele Mihălcescu n'are catedră specială pentru istoria religiunilor. Cursul de istoria religiunilor pe care Sf. Sa îl predă de mai mulţi ani, îl face în cadrul orelor de dogmatică. In anul 1920, a înfiinţat o bibliotecă a istoriei religiunilor al cărui rost îl lămureşte deschis în prefaţa primului număr (Epopeea lui Ghilgames). Pentru însemnătatea lui şi luarea aminte a celor ce se interesează de astfel de noutăţi cari constituesc un progres evident în teologia românească, reproducem din mesajul cu care păr. Mihălcescu trimite pe câmpul ştiinţei teologice cărţile acestei biblioteci, următoarele: „numai pe baza unei asemenea publicaţiuni... care să cuprindă cărţile sfinte şi monumentele literare îndeobşte, pe cari se întemeiază diferitele forme de religiune a omenirii din toate vremile şi de pe toată faţa pământului... se va putea scrie apoi o documentată Istorie a Religiunilor, care va interesa pe orice om şi creştin îndeosebi. Căci Istoria Religiunilor este adevărata Istorie a Culturii... Iar

Biserica şi credinţa creştină n'au decât de câştigat din punerea lor faţă cu celelalte religiuni şi comunităţi religioase". După „Epopeea lui Gshilgames" a urmat la Nr. 2 „Legile lui Manu"; traducerea şi notele şi uneia şi celeilalte aparţinând întemeietorului bibliotecii.

Zilele acestea păr. I. Mihălcescu, întors de curând din străinătate spre deplina satisfacţie a studenţilor săi, cari aşteptau cu bucurie pe titularul catedrei de dogmatică doi ani văduvite de cursurile Sf. Sale, a scos la lumină al treilea număr din biblioteca a cărei paternitate îi revine: Bhagavad-Gita, (traducere şi note), ceeace pe româneşte însemnează „Cântecul Celui prea înalt" (bhagavad, în limba sancrită = Cel prea înalt sau Sublim, iar gita = cântec).

Această splendidă poemă indiană e un episod din celebra poemă epică Mahabharata, în care se descriu luptele fatricide dintre triburile Pandavilor şi al Kuravilor, urmaşii zeului lunei, Barata.

Bhagavad-Gita cuprinde un dialog între Vişnu (Cel prea înalt) căruia îi este închinat cântecul, zeul mântuitor întrupat în persoana lui Crişna şi Argiuna căpetenia Pandavilor, în momentul când oştile învrăjbite stau faţă în faţă. Argiuna, mâhnit la gândul că atâţia luptători viteji vor muri în luptă, vrea să depună armele. Krişna care, îmbrăcat în trup omenesc, conducea carul de războiu al lui Argiuna, îi însuflă curaj acestuia şi-l asigură că biruinţa va fi de partea lui.

Sub forma a două mari cuvântări, poema cuprinde nişte dizertaţii filozofice în cari se împacă cele două sisteme de cugetare rivale, cari s'au cristalizat cu vremea în două şcoli filozofice: sankaja şi yoga. Cel dintâiu susţine că omul se mântueşte prin cunoaştere, iar cel de-al doilea, că la mântuire se ajunge prin meditaţiune. Şi, în complectare, un al treilea sistem filozofic karma, care învăţa, în opoziţie cu yoga, că faptele au cea mai mare valoare în mântuire.

Traducerea deosebit de clară şi însoţită de bogate note explicative, lasă cititorului mulţumirea de a simţi cât mai apropiat ceeace este în original Bhagavad-Gita: o perlă literară.

Studenţii academiilor noastre de teologie îndeosebi, să vadă în ea o cărămidă din edificiul în lucrare pe care teologii români în viitor vor trebui să-l ridice unei Istorii româneşti a Religiunilor. Păr. I. Mihălcescu, cu râvna care nu-i este nouă, a pornit iniţiativa, a pus temelia iar astăzi stăruieşte cu succes în împlinirea parţială a acestui ispititor proiet.

Urmaşii Sf. Sale, căci Sf. Sa are ucenici numeroşi şi valoroşi, să facă fiecare, în continuare, cel puţin atât.

GRIGORIE T. MARCU.

*

Alexandru de Sturdza: „PRIVIRI ISTORICE ASUPRA ÎNVĂŢĂTURII ŞI DUHULUI BISERICII ORTODOXE", în româneşte de I. I. Beleuţă, profesor la Academia teologică „Andreiană". Făgăraş, 1931, pagini 150, preţul 60 Lei.

Faptul că scrierea unui autor român este tradusă în româneşte poate părea ciudat pentru unii. Mai ales fiind vorba de Alexandru Sturdza „boier moldovean şi consilier de Stat". Totuşi aşa este, căci numitul boier enciclopedist şi-a îmbrăcat gândurile aproape exclusiv în haina unor limbi străine. Boier de o cultură largă, Alexandru Sturdza, nu şi-a limitat preocupările la problemele de Stat sau la istoriografie, zăbava de căpetenie a vechei noastre boierimi, ci credincios bun şi luminat al Bisericii ortodoxe cum a fost, s'a îndeletnicit şi cu ştiinţa sacră a teologiei. Din asemenea îndeletniciri a ieşit şi cartea cu titlul de mai sus, pe care părintele I. I. Beleuţă a tradus-o din limba franceză şi germană.

In partea întroductivă a lucrării sale autorul ne arată raporturile religiei cu legile fundamentale ale societăţii şi cu instituţiile omeneşti, precum şi caracterul distinctiv al religiunii creştine ca religie revelată.

In cartea întâia, ni se vorbeşte despre dogma Sfintei Treimi, despre dogma răscumpărării şi despre pedepse şi recompense.

Cartea a doua este închinată expunerii celor şapte Taine şi a importanţei cultului exterior (liturghia). Tot în această carte vorbeşte autorul şi despre ierarhie, despre clerul de mir şi despre cinurile monahale din răsărit şi apus.

Cartea a treia cuprinde o admirabilă sinteză istorică asupra desvoltării Bisericii răsăritului şi a celei apusene; sinteză din care se desprinde clar şi veridic duhul în care au evoluat cele două ramuri de căpetenie ale creştinătăţii. Acest duh s'ar putea caracteriza pentru Biserica răsăritului prin cuvintele: toleranţă creştină, iar pentru Biserica apuseană: intoleranţă sau exclusivism cesaro-papist.

Nu erudiţia largă, nu amănuntele inedite alcătuiesc valoarea deosebită a acestei lucrări, ci dragostea entuziastă cu care autorul a îmbrăţişat problemele de ordin teologic bisericesc, precum şi claritatea şi căldura cu cari aceste probleme sunt expuse. Cartea îşi vădeşte integral aceste însuşiri şi în traducerea limpede şi îngrijită până la frumuseţi stilistice a părintelui profesor I. I. Beleuţă, pentru care pricină o şi recomandăm cu toată căldura atât cinului preoţesc cât şi intelectualilor noştri mireni pentru cari îndeosebi este scrisă cartea.

De vânzare la traducător şi la Librăria arhidiecezană din Sibiu.

*

H. Zshokke—A. Nanu: BINECUVÂNTAREA DOMNULUI (Biblioteca povestirilor morale Nr. 15—16). Sibiu 1931. Pag. 94, Lei 20.

Părintele A. Nanu, profesor la școala normală A. Șaguna din Sibiu, continuă cu sârg publicarea seriei de povestiri morale, începută încă acum câțiva ani, la Odorheiu. Prin cuprinsul ca și prin prețul modest al lor, aceste broșuri sunt deosebit de potrivite pentru a se încadra în lectura bună, educativă, a tineretului nostru școlăresc și a credincioșilor noștri peste tot. Publicația periodică a ajuns la numărul 15—16. Eroul ultimei broșuri este duhovnicul Iov, care'n mijlocul năcazurilor vieții nu-și pierde credința și nădejdea în bunătatea și ajutorul lui Dumnezeu. De aceea Părintele ceresc îl și binecuvintează cu mângăierile sale. Tot așa de emoționantă este credința celor două fetițe ale duhovnicului Iov, două suflete delicate cari înseninează căminul de năcazuri al părintelui lor.

Indeosebi pentru omul zilelor noastre pline de griji și năcazuri, broșura adaptată în românește de părintele A. Nanu îmbie prețioase sugestii și pilduiri. N. C.

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

EPISCOPUL GIBRALTARULUI e cunoscut Românilor ca un activ şi entuziast luptător, înrolat în şirurile celor cari vreau unirea tuturor bisericilor creştine. E cunoscut îndeosebi pentru bunele sentimente ce le are faţă de Biserica ortodoxă a răsăritului.

In anii din urmă, a stăruit cu multă energie pentru problema atât de actuală a apropierii bisericilor ortodoxă şi anglicană.

In acest scop, episcopul de Gibraltar a vizitat nu demult toate bisericile ortodoxe naţionale din sud-estul Europei. Anul trecut a fost şi pe la noi. Şi capul Bisericii noastre l-a primit cu toată cinstea cuvenită unui oaspe atât de distins.

Ziarele au scris prea puţin despre prezenţa în ţară a înaltului ierarh străin. Unul din ele însă, a căutat să dea proporţii de scandal faptului atât de firesc al găzduirii unui ierarh străin, afirmând că s'au călcat canoanele întrucât a fost primit un „eretic" într'o biserică ortodoxă. Şi săgeţile lui multă vreme au continuat să arunce venin în lume pe această chestiune. Nu ştiu dacă episcopul Gibraltarului a luat cunoştinţă despre acest cordial (?) „bine-ai venit!" Ştiu însă că El se afla încă în ţară, când ziarul care a nesocotit legile ospitalităţii, a aruncat bomba.

Intors la episcopia lui, episcopul de Gibraltar şi-a rânduit impresiile şi constatările făcute în drumul său printre ortodocşi. Şi acestea le-a publicat în „Saint Paul's Review" (organul trimestrial al diecezei Londrei din Septemvrie 1931).

Am citit articolul său întitulat: „Biserica ortodoxă" (The Orthodox Church). Nu vreau să-i fac o dare de seamă, ci altceva. Menţionez că e pătruns de un optimism robust în părţile lui privitoare la unirea bisericilor ortodoxă şi anglicană. Pretutindeni caută note caracteristice acestor două mari confesiuni. Aşa bunăoară, dupăce subliniază cu admiraţie linia tradiţională apostolică şi sobornicească pe care se află biserica ortodoxă contemporană, afirmă că ideea naţională, care stă la baza organizării bisericilor cercetate de El din sud-estul Europei: a Jugoslaviei, Greciei şi României, este tot atât de caracteristică anglicanismului ca şi ortodoxiei. Şi dacă bisericile naţionale re-

cunosc un patriarh ecumenic, tot aşa bisericile federale anglicane au un şef văzut în arhiepiscopul din Canterbury, care este pentru anglicani ceeace e Constantinopolul pentru ortodocşi, spune episcopul de Gibraltar. Iar căpetenia şi a unei biserici şi a celeilalte este Isus Hristos.

Aşa vorbeşte un oaspe englez dornic de apropiere creştinească. Numai lucruri bune a avut a spune despre cele văzute în răsărit. Pe cele rele — mici şi neputincioase cum sunt în răutatea lor — chiar dacă a aflat de ele, le-a lăsat aci. Nu ne-a dus o faimă rea pe care ne-o duc alţi oaspeţi şi pe care-i primim totuşi cu banchete şi osanale. Mă gândesc aci — pentruca lecţia să fie deplină şi indignarea tuturora satisfăcută — la un oarecare scriitor cu plată şi profesor prin America, anume Conrad Bercovici, după origină român (?) din nordul Moldovei. Acesta a fost purtat pe palme câteva săptămâni petrecute în ţara-i de origină, pentruca apoi, întors la el acasă, într'o serie de articole de senzaţie publicate în revista americană „Liberty“ (care are peste două milioane de cititori) să batjocorească ce aveam mai scump la noi în ţară.

Românii din America, indignaţi de felul brutal în care numitul compatriot (?) ne prezenta lumii, i-au aplicat o corecţie corporală. Despre toate acestea, gazeta „America“ a scris la timp. La noi, nimeni nu s'a sesizat de această întâmplare cu totul interesantă. Nimeni n'a ridicat glas împotriva nelegiuitului care sfida şi murdărea bunele amintiri pe cari Românii din America le nutresc pentru ţara mamă, nimeni n'a aplaudat pălmuirea batjocoritorului.

Ce inversare de urmări, când faci o socoată simplă: cum adică ar fi fost normal să ne prezinte lumii cei doi oaspeţi cari n'au nimic împreună, după tratamentul de care s'au bucurat în ţara românească.

„Ereticul“ are numai cuvinte bune pentru România. Iar celalalt oaspe mai vechiu...

Faptele vorbesc. GRIGORIE T. MARCU.

*

INTERNĂ.

CAMPANIA ÎMPOTRIVA „ASTREI“. De câtva timp unele ziare au pornit o campanie acerbă împotriva venerabilei societăţi culturale „Astra“ dela Sibiu. Atacurile de o vehemenţă lipsită uneori şi de cea mai elementară urbanitate, sunt îndreptate împotriva conducerii centrale, asupra căreia se aruncă vina pentru neregulile gospodăreşti descoperite acum vre-o trei ani, la numita asociaţie.

Dacă actualii conducători ai „Astrei“ ar fi nişte analfabeţi, imbecili, şarlatani, hoţi, sau cine ştie ce alte vietăţi nevrednice să conducă o societate culturală şi să gospodărească avere

publică, de bună seamă campania de presă despre care vorbim ar avea un sens, tinzând la pedepsirea şi eliminarea lor din viaţa obştească a neamului.

Numai cât se 'ntâmplă ca aceşti oameni să nu fie nici analfabeţi, nici şarlatani, nici imbecili, nici hoţi — ci oameni de ispravă, dintre cari unii activează devotat în cadrele „Astrei" de peste treizeci de ani. Şi atunci ne întrebăm, cine sufere pe urma recentelor atacuri? Conducătorii „Astrei", ameninţaţi cu atâta uşurătate cu parchetul, cari au descoperit neregulile datorite neglijenţei unor foşti funcţionari — deferiţi justiţiei? Evident că nu. Ci va suferi însăşi instituţia, la temelia căreia s'au pus atâtea nădejdi ale înaintaşilor noştri şi în cadrele căreia oamenii de bine cheltuiesc şi astăzi atâtea strădanii curate. Iată pentruce actuala ofensivă a unor oameni cari vizează scopuri timid şi tangenţial mărturisite nu poate bucura pe nimeni.

N'ar fi oare mai bine să se aştepte sentinţa justiţiei înainte de a trezi în opinia publică panica prin sensaţionalul prezumptivelor fraude de milioane la o societate cu trecutul „Astrei"? N'ar fi oare mai potrivit şi oarecum mai cavaleresc, să se ceară pur şi simplu — motivat, fireşte — mutarea „Astrei" la Cluj, pentruca în scurtă vreme să fie „biopoliticianizată" (citeşte: îngropată)?

In orice caz când e vorba de soartea unor instituţii naţionale de o valoare aşa de mare ca a „Astrei", s'ar cuveni să fim mai cumpăniţi. Că nu totdeauna creapă acolo unde dai.

Nădăjduim, de altfel, că apropiata adunare generală extraordinară a venerabilei societăţi culturale va lămuri lucrurile şi va curma discuţia penibilă şi păgubitoare care face de câteva luni atâta vâlvă.

*

ALEGERILE EPARHIALE. Expirând mandatul vechilor reprezentanţi ai clerului şi poporului în corporaţiile bisericeşti, înalta cârmuire a Bisericii ortodoxe a luat din vreme măsurile cuvenite pentru nouă alegeri. Potrivit dispoziţiilor legale, s'au făcut deci şi alegerile reprezentanţilor clerici şi mireni în adunările eparhiale. In general, aceste alegeri s'au desfăşurat liniştit şi după buna datină consacrată în viaţa noastră bisericească. Pe alocuri însă, se zice, că s'au amestecat agenţii partidelor politice — tulburând apele.

Surprinşi de faptul inusitat pân'acum, cel puţin în Ardeal, al listelor de partid la asemenea alegeri, unii naivi au cerut guvernului să anuleze rezultatul alegerilor eparhiale. Par'că guvernul e chemat să facă această operaţie în caz de nevoe. Iar dl Iorga, preşedintele consiliului de miniştri, a promis, în Parlament, că va schimba legea de organizare bisericească, luându-le agenţilor electorali posibilitatea de a se înstăpâni pe

Biserică... Par'că legea e de vină pentru buclucurile electorale. Nu, legea e bună şi dreaptă (Romani 7, 12). Inconştienţi şi răi sunt oamenii, cari o aplică strâmb, potrivit năravurilor aşa de încetăţenite în viaţa noastră politică.

Nedumerirea care ne frământă însă pe noi, după alegerile eparhiale, este alta: In vârtutea căror merite pentru Biserică a fost cocoţată francmasoneria şi la cârma instituţiei sacre prin mandatele de deputaţi eparhiali ce li s'au oferit câtorva măieştri ai lojei? Nu cumva în vârtutea situaţiei *politice* pe care o au ca deţinători de locuri pe actuala bancă ministerială? Noi credem că da. Pentrucă nu ne vine a crede, că, de-o pildă dl C. Argetoianu a fost ales deputat al unei adunări eparhiale pe urma regimului pe cât de maşter, pe atât de degradant la care a supus Biserica, pe ai cărei reprezentanţi nu-i lasă să vorbească nici în Parlamentul Ţării.

NECULCE.

NOTE ȘI INFORMAȚII.

ÎNSĂRCINAT din partea Sfântului Sinod cu întocmirea unui proiect de lege pentru reorganizarea învățământului teologic, I. P. S. Mitropolit Nicolae și-a împlinit misiunea. Proiectul de lege alcătuit de înaltul ierarh a fost dat publicității pentruca ceice au un cuvânt bun de spus în această chestiune importantă, să și-l poată spune. Dupăcum și era de așteptat proiectul I. P. S. Mitropolit e zidit pe temeiul principiului canonic, că Biserica singură e chemată să-și cârmuiască școalele menite să crească pe slujitorii altarelor lui Hristos, Statul neavând să-și revendice decât dreptul de control asupra felului în care Biserica întrebuințează ajutoarele materiale primite pentru susținerea acestor școale.

Paralel cu Sf. Sinod, Statul încă a numit o comisie cu sarcina de a alcătui un proiect de lege în aceeaș chestiune. Această comisie încă și-a împlinit misiunea, întocmind un proiect de lege pe baza vechilor principii etatizante, popularizate de școala unui profesor de facultate teologică (București). Teoria numitului preot-profesor este simplă: In țara românească toate confesiunile minoritare au dreptul să-și conducă școalele teologice. Numai confesiunea majoritară, Biserica ortodoxă nu. Aceasta fiind o Biserică alcătuită din analfabeți, școalele ei trebuesc puse sub tutoratul Statului, pentru a fi îndrumate de miniștri francmasoni și de sinedriul inspectorilor săi.

Evident, Sf. Sinod nu-și va putea însuși niciodată o asemenea teorie, care e și jignitoare și păgubitoare pentru Biserică. Ne mirăm însă, cum de unii oameni nu pot sau nu vor să priceapă adevăruri elementare ca acela, că numai o Biserică liberă să îngrijească de creșterea slujitorilor săi poate avea și răspunderea pentru opera de păstorire duhovnicească pe care o vor înfăptui acești slujitori.

*

CEA mai nouă născocire a monitorului târnăvean, — născocire spusă nu fără vicleșug — este cea dela 20 Febr. 1932, când Unirea îndrăznește să învinovățească, pentru situația tristă a neplătirii salariilor preoțești, — pe cine? Tocmai pe conducătorii bisericii ortodoxe! Ei sunt cauza mizeriei actuale a preoțimii greco-catolice!

O afirmare mai stupidă decât aceasta, este poate numai aceea care, tot acolo, e cuprinsă în cuvintele: „conducerea

bisericii ortodoxe... s'a dat plainică în mânile francmasoneriei guvernamentale"...

Năzdrăvănia aceasta ce-şi caută părechc, să fie oare efectul de isolare, în idilă sătească, nu prea splendidă, a cuvioşilor oftători după „ţigară şi tutun", ca să-şi omoare plictiseala ce durează pe acolo şi după Crăciun?

Problema să o deslege, cu toată greutatea ei, aceia în numele cărora Unirea îşi expune exerciţiile stilare de agresivitate ieftină împotriva ortodocşilor.

Noi ştim însă — şi Unirea nu va putea desminţi — că nu ierarhii bisericii ortodoxe, ci papa s'a dat cu francmasonii guvernamentali, pe cari i-a împodobit cu decoraţii. Deşteptii dela „Unirea" n'au suflat măcar un cuvânt când s'a scris despre tinichelele papale. [„Tel. Rom."]

*

LA recenta întrunire a organizaţiei partidului naţional-ţărănist din judeţul Arad între alţi fruntaşi politici au participat şi dnii St. Cicio Pop fost preşedinte al Camerei şi Emil Haţiegan, profesor universitar şi fost ministru. Fireşte, nu ne atingem de ciorba politică pe care cei doi bucătari calificaţi au îmbiat-o noroadelor adunate. Pe noi ne interesează ce s'a vorbit aici despre Biserică şi despre slujitorii ei. Iar aceasta-i pur şi simplu revoltător.

Ascultaţi: „Pământurile bisericilor trebue date ţăranilor" a spus în discursul său de deschidere voluminosul mucenic al neamului, *latifundiarul* Şt. Cicio Pop. Iar tovarăşul său de credinţă politică şi religioasă dl Emil Haţiegan, printre clăbucii de rigoare la asemenea întruniri, a debitat cuvinte de ocară la adresa preoţimii, ca celece urmează: „Preoţii sunt farisei. Preotul nu mai umblă să-şi păstorească turma, ci cum să şi-o vândă mai cu preţ. Prin purtarea lor, în loc să fie cu crucea în frunte, duc crucea în spate".

Şi după câte ştim nu s'a găsit în sala întrunirii nime care să răspundă după cuviinţă obrăzniciei înspumatului tejghetar al votului universal şi care să apere demnitatea preoţimii terfelită de celce prin activitatea sa n'a făcut atâta bine naţiei româneşti cât bine face cel mai modest slujitor al altarului lui Hristos.

Sperăm că dacă fostul ministru a putut avea inconştienţa de a rosti asemenea cuvinte despre preoţi, aceştia în schimb nu vor avea inconştienţa de a mai rămânea — politiceşte — alături de celce neadunând cu Hristos, risipeşte.

In aceeaş adunare acelaş profesor universitar şi fost sfetnic al Tronului a spus despre învăţătorii români, că pe ei „ori unde-i găseşti, numai la şcoală nu".

E îndeobşte cunoscut că învăţătorul s'a împărtăşit în trecut şi se împărtăşeşte în prezent din acelaş păhar al suferinţelor

trupeşti şi sufleteşti, din care se împărtăşeşte preotul. E o tovărăşie firească. Dascălul universitar dela Cluj a ţinut să sublinieze încă odată — cu toată cruzimea — acest adevăr. Avea şi competinţa de a o face. Fiindcă cinstita învăţătorime „neglijentă" ştie doar, că pe dl E. Haţiegan îl găseşti ziua, noaptea... numai la catedră. Cine nu crede, să 'ntrebe pe studenţii dela Cluj.

*

LA Bucureşti apare un nou cotidian: *Calendarul*, sub direcţia distinsului publicist Nichifor Crainic. Subliniem evenimentul cu toată bucuria. Fiindcă noul organ de presă are o atitudine creştinească faţă de toate problemele mari ale vieţii de stat. In ordinea ideologică amintim lupta pe cât de înţeleaptă pe atât de hotărâtă ce-o duce împotriva francmasoneriei cocoţate la cârma ţării, împotriva comunismului criminal, cea mai mare primejdie ce ne ameninţă de peste Nistru, precum şi apologia ideii creştine pe care o vrea străbătând toate domeniile vieţii obşteşti. In ordinea practică documentata campanie inaugurată de numitul ziar pentru ieftinirea traiului a fost încununată deja cu o izbândă: preţul zahărului a scăzut simţitor. Partea frumoasă a acestei lupte o alcătuieşte faptul că luptătorii au ţinut din capul locului să-şi sublinieze, practic, sinceritatea: îşi îmbie gazeta cu doi Lei, în loc de trei, cum o vând mai vârstnicii patroni ai celor mai multe intreprinderi gazetăreşti din ţară.

Distinsul mănunchiu de publicişti grupaţi la „Calendarul", în jurul dlui Nichifor Crainic şi-au şi făcut vad către inima cititorilor. Noi le dorim cea mai desăvârşită izbândă în toate bunele lor silinţe.

*

NUMĂRUL trecut al revistei ne-a fost înapoiat de câţiva preoţi. Mărturisim că nu prea eram obicinuiţi cu gestul. Revista Teologică nu ni se retrimitea decât atunci când abonatul trecea în ceata răposaţilor întru Domnul. Nu sunt puţini preoţii cari o au colecţionată şi legată frumos dela apariţia ei, de-acum douăzeci şi unu de ani.

Desigur nu indiferentismul faţă de mijloacele de cultivare i-a determinat pe abonaţii noştri să ne restitue numărul trecut. A presupune acest lucru ar însemna o jignire. Ci cu totul altceva. O mărturisesc ei înşişi prin scrisori, dintre cari unele sunt de-adreptul înduioşetoare. Pricina privaţiunii culturale pe care sunt siliţi să şi-o impună este mizeria materială în care a ajuns preoţimea noastră pe urma nenumăratelor curbe aplicate la salariile ei de mizerie şi pe urma neachitării lor de aproape un an de zile.

Iată unde ne-a adus francmasoneria prigonitoare a Bisericii lui Hristos, instalată la conducerea ţării. Marele vistiernic al României, care este şi marele maestru al societăţii oculte cu

semnul celor trei stele misterioase, găseşte miliarde pentru a „salva“ băncile jidoveşti, dar nu găseşte fărimituri pentru preoţii Bisericii, cari sunt în acelaş timp şi cei mai devotaţi ostaşi în slujba bunelor idealuri ale statului. Francmasoneria vrea să ruineze şi trupeşte şi sufleteşte pe slujitorii lui Hristos.

Până când va suferi ţara această batjocură? N. C.

*

ACADEMIA grecească, spre deosebire de Academia română, a căutat şi caută să cultive deopotrivă artele şi toate ramurile ştiinţei. In felul acesta se explică, cum reprezentanţii cei mai de seamă ai tuturor ştiinţelor sunt membrii ai Academiei. Deci şi teologia ca ştiinţă, şi încă o ştiinţă mai înaltă decât celelalte, îşi are reprezentanţii ei în Academie. I. P. S. Sa arhiepiscopul şi mitropolitul Atenei Hrisostom Papadopulos, precum şi profesorii facultăţii teologice din Atena Diovuniotis şi Sotiriu au fost şi până acuma membrii ai Academiei greceşti.

Sâmbătă, 29 Noemvrie 1931, în cadrul unei şedinţe festive, profesorul facultăţii teologice D. Balanos a fost investit cu insignele academice, fiind numit membru al Academiei. Preşedintele acestei înalte instituţii culturale şi apoi I. P. S. Sa mitropolitul Atenei, prin cuvântările rostite, au arătat meritele şi realizările în ogorul ştiinţei teologice ale noului ales. Au menţionat contribuţia lui dogmatică şi mai ales „Patrologia părinţilor şi scriitorilor bisericeşti din primele opt veacuri creştine.“ Este o lucrare de peste şase sute pagini, bine documentată şi bogată în bibliografie a dlui D. Balanos.

Noul academician citeşte apoi lucrarea sa cu subiectul: „Despre raportul religiei cu ştiinţa“. Arată că printr'o înţelegere superioară a rostului religiei şi ştiinţei, totdeauna poate fi cea mai desăvârşită armonie între aceste două necesităţi ale sufletului omenesc. Sala festivă a Academiei a fost arhiplină de lume şi mulţimea a primit cu aplauze şi bucurie numirea noului membru al Academiei greceşti. Pr. S. C.

REDACŢIONALE

ANUNŢĂM pe iubiţii noştri cititori, că vrând să le fim cât mai spre folosul lor vom deschide în revistă o rubrică menită să cuprindă lămuriri cu privire la nedumeririle ce le stârnesc unele probleme de viaţă practică bisericească. Prea Cucernicii preoţi ne vor comunica din caz în caz chestiunile de caracter pastoral, liturgic, canonic, de administraţie bisericească etc., cerându-ne lămuririle necesare pe cari noi le vom da totdeauna în cel mai apropiat număr al revistei.